

Demokrati är trots allt något de flesta människor vill ha, inte minst världens många migranter ...

ANNA LÜHRMANN SIDAN 32

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

GU Journalen

OBEROENDE TIDNING FÖR MEDARBETARE VID GÖTEBORGS UNIVERSITET #2 APRIL 2019

NYHETER

Färre disputerar

REPORTAGE

Plan S skapar
nya problem

REPORTAGE

Digitala konferenser
är framtiden

NÄR STENAR BERÄTTAR

BETTINA SCHULZ PAULSSON OM MEGALITER

Hållbarhet, kvalitet och rankingar

APRIL HAR inletts med kvalitetsfrågor i fokus. Fler än 130 internationella experter har under en vecka besökt universitetet för att utvärdera vår forskning och forskningsmiljöer. Utvärderingen i form av intervjuer med anställda och ledning är kulmen på det vi kallar RED 19, Research Evaluation for Development 2019. Syftet är att identifiera förutsättningar och strategier som skapar goda forskningsmiljöer och högkvalitativ forskning. Veckan avslutades med att vi i ledningen fick en första återkoppling av experterna som säger att RED 19 är en ambitiös process och att de överlag har en positiv upplevelse av alla besök hos oss. I sina första iakttagelser menar de bland annat att vi bör stärka fakultetsnivåns strategiska roll och se över forskarutbildningens dimensionering. En fullständig rapport får vi i slutet av april. Min övertygelse är att det som framkommer i arbetet med RED19 kommer att stärka och förhoppningsvis även spetsa till vårt kommande visionsarbete.

SAMTIDIGT BÖRJADE det surras om en ny mätning från rankingföretaget Times Higher Education (THE). Det visade sig att Göteborgs universitet hade norpat en sjätteplats när THE rankat världens lärosäten utifrån de globala målen för hållbar utveckling. Och oavsett vad man har för inställning till dessa rankingar så unnar jag mig att glädjas åt denna. Den skeptiske kan invända att det förvisso är en ny ranking, att endast 462 lärosäten har valt att

delta och att bland svenska universitet deltog endast vi och KTH. Å andra sidan tror jag att många års arbete med hållbarhetsfrågor på GU får genomslag här. Jag ser detta som en mycket intressant mätning att fortsatt bevaka. Jag hoppas att fler svenska lärosäten, liksom internationella, väljer att delta i hållbarhetsrankingen framöver så att konkurrensen vässas ytterligare.

OCH APROPÅ HÅLLBARHET - boka in den 28 mars 2020. I samverkan med Chalmers och KI tar vi då över stafettspinnen och ordnar nästa konferens på temat om universitetet och FN:s globala mål för hållbar utveckling. Vi var ett hundratal anställda och studenter från GU som i slutet på mars deltog på konferensen på KI som handlade om hur vi inom universitetet i ännu högre grad kan ställa om fokus mot de globala målen.

Ett vårtecken att ta sikte på är professorsinstallationen den 10 maj. Alla medarbetare är välkomna att delta och uppmärksamma våra nya professorer. Mer om anmälan ser du i en annons här i tidningen. I år får vi med hjälp av korta filmer ta del av deras forskning - glimtar jag ser fram emot.

EVA WIBERG

Foto: JOHAN WINGBORG

RED Många upprörda över Plan S

INGEN KAN HA UNGDÅTT den kritik som riktats mot Göteborgs universitet vad gäller två kända oredlighetsärenden. Som bekant tar varken Universitetskanslersämbetet eller Statens ansvarsnämnd ställning i själva sakfrågan. Däremot menar man att GU har brutit i handläggningen på flera punkter. I detta nummer skriver vi om professor Michael Olaussons begäran om att få till stånd en ny prövning (i dagarna har även professor Suchitra Holgersson lämnat in en liknande anmälan), vilket vi gör av flera skäl,

bland annat eftersom det handlar om rättssäkerhet och om den gråzon som funnits mellan sjukvård och forskning.

Temat i detta nummer är Plan S som går ut på att all offentligt finansierad forskning ska vara öppen och tillgänglig. Vid första anblick kan det låta som en mycket god idé men systemet går inte ihop med hur man meriterar sig. Unga forskare behöver publicera i välrenommerade tidskrifter och det är sällan öppet tillgängligt. Förståeligt nog är många upprörda. Samtidigt kvarstår

problemet att tidskrifterna är så dyra att universitetet inte har råd att köpa tillbaka sin egen forskning.

DEN SENASTE TIDEN har många vid GU fått ta emot hat och hot, särskilt via sociala medier. Att människor engagerar sig är förstås viktigt i ett demokratiskt samhälle men att hota är aldrig acceptabelt. Istället bör man lägga kraft på att försöka ändra lagstiftningen och satsa mer på alternativ till djurförsök.

REDAKTIONEN

18

Bettina Schulz Paulsson
undersöker vårt
förflutna.

Foto: JOHAN WINGBORG

UR INNEHÅLLET

NYHETER 04–17

- 04. Universitetskanslersämbetet kritiserar GU.
- 06. Allt färre doktorerar.
- 08. Översyn av doktorandlönerna på gång.
- 09. Konflikt på institutionen för historiska studier.
- 10. Snart kan avtal signeras elektroniskt.
- 11. Krav på större säkerhet efter EBM-krisen.
- 12. Fredrik Bondestam leder Nationella sekretariatet för genusforskning.
- 14. Kurser - ett sätt att komma ifrån vardagen?
- 16. Filosofer äter vegetariskt.
- 17. EfD blir egen enhet på Handels.

PROFILER 18–22

- 18. Hon får forntida stenbilder att träda fram.

FOKUS 24–29

- 24. Plan S löser inte problemen med ökade publiceringskostnader.
- 26. Varför skriver vi - och varför läser vi?
- 28. Universitetsbiblioteket om Plan S.
- 29. Kriterium blir nationellt.

REPORTAGE 30–36

- 30. Musik får äldre att må bättre.
- 32. Bakslag för världens demokratiutveckling.
- 34. Sverige bättre än Tyskland när det gäller familjehänsyn.

DEBATT 36–38

- 36. Ta klimatkrisen på allvar!
- 37. Alarmism är aldrig bra.
- 38. Forskningsutvärdering pågår.

FOLK 40–51

- 40. Philip Hwang forskar om pappor.
- 41. Sixten Heymans pris till molnforskare.
- 42. JMG utvecklar hållbara konferenser.
- 44. Anette Svedung hjälper när datorn krånglar.
- 45. USA-resa gav goda resultat.
- 46. Han översätter nordisk dramatik till persiska.
- 50. Nytt om folk.

A portrait of Michael Olausson, a middle-aged man with grey hair and glasses, wearing a blue polo shirt. He is looking directly at the camera with a serious expression. The background is dark with some blurred lights.

”Jag ger mig inte förrän jag blivit helt friad”

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) riktar kritik mot GU:s handläggning av ett uppmärksammat oredlighetsärende, som gäller Michael Olausson, professor i transplantationskirurgi. Nu kräver han att GU ska riva upp beslutet.

– Utlåtandet från UKÄ känns som en upprättelse men jag är fortfarande felaktigt dömd, säger han.

Även professor Suchitra Holgersson har lämnat in en begäran.

UKÄ:S UTLÅTANDE handlar enbart om den formella processen, de uttalar sig inte om det förekommit oredlighet i forskningen. GU kritiseras för att Olaussons begäran om att få ärendet prövat av Centrala etikprov-

ningsnämnden nekades. UKÄ menar också att myndigheten har brutit mot sin egen handläggningsordning när man inte kallade Olausson till ett sammanträde med lärosätets oredlighetsnämnd. Dessutom har GU brutit mot förvaltningslagens bestämmelser när Olausson inte fick yttra sig över den externa bedömarens utlåtande i oredlighetsärendet.

I en ny anmälan till rektor hänvisar Michael Olausson till förvaltningslagens bestämmelse att en myndighet har rätt att ändra ett beslut och i vissa fall ska ändra ett beslut om det tillkommer nya omständigheter.

– UKÄ tog inte ställning till vilket mandat rektor har att bestämma i

frågor som enligt lokal praxis behandlats inom sjukvården. Även här finns ny information som ligger i linje med den medicinska och juridiska expertisen inom oredlighetsrådet i de två ärendena som detta rör, säger Michael Olausson.

HAN ANSER ATT universitetet har handlat felaktigt på ett flertal punkter och att GU inte är rätt instans att bedöma om det förekommit några felaktigheter i samband med operationerna. Han hävdar att ingreppen inte var att betrakta som forskning utan som sjukvård inom ramen för ”sjukhusundantaget” och ”compassionate use”. Enligt Michael Olausson faller därför ärendet inte inom

universitetets jurisdiktion.

- Det har, som påpekats i utredningar och förarbeten till nya etiklagen, funnits en oklarhet på området mellan vad som ligger inom sjukvården respektive universitetet. Enligt den nya lagen från 1 januari 2019 har Centrala etikprövningsnämnden fått ett övergripande ansvar för etikgodkännande av forskning även inom sjukvården. Jag menar att vårt agerande, i avsaknad av tydlig lagstiftning på området vid den tidpunkten, var helt i linje med vedertagen lokal praxis och skedde med full insyn från sjukhusledning. Det är också tydligt att jag inte medvetet varit oaktsam, enligt två av rådets ledamöter, som inte ställde sig bakom rådets slutsats - de enda som har erfarenhet av klinisk forskning. Även universitetsjuristen anmälde "avvikande mening".

TILL GU JOURNALEN säger Michael Olausson att han inte kommer att ge upp förrän han får full upprättelse.

- Jag är så klart nöjd med UKÄ:s beslut men det räcker inte. Jag är fortfarande dömd för något som jag anser mig vara oskyldig till. De gångna åren har tagit hårt på mig både akademiskt, jobbmässigt och privat. Det har varit svårt att få anslag och domen används i mitt jobb för att utesluta mig från arbetsuppgifter. Kollegor inom universitetet har inte dragit sig för att komma med direkta osanningar för att svartmåla mig.

- Forskningsmässigt har labbet nästan gått under. Jag försöker nu använda mina sista år före pension till att rädda detta och siktar på att kunna lämna över ett labb med bra verksamhet.

Men vad säger du till de som menar att operationerna bör ses som forskning eftersom ni skrev om det i två medicinska tidskrifter och ni saknade tillstånd av den Regionala etikprövningsnämnden?

- Vi publicerade detta på samma sätt som "ett case report", helt i linje med den praxis som rådde för mer än sex år sedan. Då kunde man utföra pilotförsök med ny teknik utan tillstånd från Regionala etikprövningsnämnden. Det ansågs inte

som forskning eftersom vår avsikt var att göra gott för de patienter som annars hade tvingats genomgå en levertransplantation. Just att inte publicera erfarenheterna efter de nya ingreppen hade snarare varit oetiskt. Slutar vi publicera resultat från sjukhuskliniker så lär sig inte andra kollegor något.

MICHAEL OLAUSSON tillägger också att det framkommit ny information i samband med beslutet i Statens ansvarsnämnd (SAN) att inte gå på GU:s linje att avskeda professor Suchitra Holgersson. Som SAN påpekar ska en anmälan om oredlighet i forskning bedömas utifrån det regelverk som gällde vid den tiden. Att tolka efter dagens regler är enligt Michael Olausson ett brott mot grundlagen.

- Två oberoende myndigheter har alltså funnit skäl att ifrågasätta GU:s handläggning av de aktuella ärendena. Nuvarande rektor är inte ansvarig för dessa beslut och ska ha en rimlig chans att kunna fatta ett rättsligt korrekt beslut. Först om detta går mig emot, och rektor vidhåller beslutet trots den kritik som framkommit, kan det bli aktuellt med en anmälan till Justitiekanslern eller annan rättslig konsekvens. Pam Fredman, som fattade det tidigare beslutet, har gått i pension och preskriptionstiden gick ut den 24 mars i år. Därför blir nuvarande rektor föremål för eventuella rättsliga efterspel, vilket inte känns helt bra eftersom hon drogs in i detta oförskyllt, avslutar Michael Olausson.

Text: **ALLAN ERIKSSON**

Foto: **JOHAN WINGBORG**

Fakta

I mars 2017 beslutade dåvarande rektor Pam Fredman att professorerna Michael Olausson och Suchitra Holgersson gjort sig skyldiga till oredlighet i forskning avseende "underlåtelse att följa bestämmelser och inhämtande av tillstånd från berörda myndigheter" och lämnat vilseledande infor-

mation vad gäller de etiska tillstånd som krävs. Se även GU Journalen nr 2-2017. Det handlar om operationer på tre svårt sjuka barn under åren 2011-2012. Artiklar om ingreppen var införda i The Lancet och EBioMedicine. Huvudförfattare var Olausson och Holgersson.

Rektor kopplar in CEPN

Vad anser rektor om den kritik som riktas mot GU gällande två oredlighetsärenden?

- Vi har tagit till oss kritiken från UKÄ som rör handläggningen i de två ärendena. Kärnan i kritiken handlar om att universitetet inte hämtade in ett yttrande från Centrala etikprövningsnämnden (CEPN) på den anmälda forskarens begäran. Normalt sett hade vi efter begäran skickat för yttrande. Det speciella i det här fallet var att begäran inte inkom under utredningens gång utan efter att beslut i ärendena fattats.

- Att i detta sammanhang ta upp beslutet från Statens ansvarsnämnd (SAN) ser jag inte som relevant. Det gäller prövning av arbetsrättsliga konsekvenser av en annan professor och omfattade även ytterligare beslut om oredlighet. SAN:s uppdrag är inte att bedöma oredlighet eller bedöma besluten i sig. Vi har tidigare konstaterat att SAN gick på en annan linje än GU när det gällde frågan om avsked.

De anmälda har begärt att GU ska göra en ny prövning med tanke på att det tillkommit nya omständigheter. Vad anser du om det?

- I vår analys ser vi inte att UKÄ:s kritik påverkar oredlighetsbesluten. Kritiken gäller som sagt själva handläggningen. Att det konstaterats brister i handläggningen behöver inte betyda att sakprövningen, eller rektors beslut i ärendena, har blivit fel.

Finns det tillräckliga skäl för att göra en omprövning?

- I dagsläget ifrågasätter jag inte beslutet om att oredlighet i forskning förelåg. De uppgav i de två vetenskapliga artiklarna att de hade relevanta tillstånd, vilket utredningen kom fram till att de inte hade. Men jag är mån om att rättssäkerheten för enskilda ska tillgodoses och jag vill undersöka om det finns anledning till omprövning. Efter överväganden avser jag därför att begära ett yttrande från CEPN.

Foto: ALLAN ERIKSSON

Rejäl minskning av doktorsexamina

Antalet doktorsexamina vid GU har minskat med en fjärdedel sedan 2014. Det visar siffror från den senaste årsredovisningen.

Också antalet nyantagna forskarstuderande har gått ner under en följd av år.

– Men det här är inte bara ett problem vid GU. Andelen av befolkningen som påbörjar en forskarutbildning har faktiskt halverats på 10 år, berättar Ingela Dahllöf, prodekan på Naturvetenskapliga fakulteten.

FÖRKLARINGARNA ÄR många till det minskade antalet doktorsexamina. Bland annat handlar det om mindre studentkullar, högkonjunktur samt om att högre utbildning inte alltid lönar sig ekonomiskt. Det menar Annika Lantz-Andersson, vice-dekan på Utbildningsvetenskapliga fakulteten samt vice ordförande för Utbildningsnämndens utskott för utbildning på forskarnivå.

– Färre forskarutbildade är inte bara ett problem för lärosätena utan för hela samhället. Forskarutbildningen ger en grundläggande förmåga att utreda och klargöra olika frågor, vilket behövs inom många områden. Det ser förstås olika ut

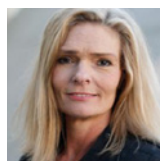
på olika fakulteter men när det gäller pedagogik fullkomligt skriker omvärlden efter forskarutbildade och våra doktorer får jobb, inte bara i skolan, utan även inom exempelvis kommunen. Det sker samtidigt som också Sveriges universitet och högskolor behöver fler disputerade lärare inom lärarutbildningen.

För att undersöka lämplig dimensionering av forskarutbildningen har Utbildningsnämndens utskott för utbildning på forskarnivå tillsatt en särskild arbetsgrupp som Annika Lantz-Andersson leder. Bland annat har man undersökt förhållandet mellan antalet doktorander och antalet av annan forskande personal, alltså lektorer och professorer.

– **DET ÄR DOCK** svårt att säga var den kritiska gränsen går men självklart påverkas kvaliteten i kurser och seminarier om antalet medverkande är väldigt lågt. Även kompetensen hos handledarna behöver upprätthållas genom kontinuerligt handledarskap.

Också Ingela Dahllöf, prodekan på Naturvetenskapliga fakulteten, sitter med i Utbildningsnämndens arbetsgrupp.

– Dimensionering är viktigt att undersöka men det går inte att säga något generellt om vad ett optimalt antal doktorander egentligen är.

Färre forskarutbildade är inte bara ett problem för lärosätena utan för hela samhället.

ANNIKA LANTZ-ANDERSSON

Forskare och institutioner ser behovet av en kritisk massa för att kunna bedriva forskning och ha levande forskarmiljöer, men vad som är lämpligt i förhållande till arbetsmarknaden eller Sveriges nationella behov är svårare att säga. En färsk rapport från Universitetskanslersämbetet visar i alla fall att andelen forskarstuderande i landet gått ner ganska drastiskt. Av personer födda 1978 hade 1,6 procent påbörjat en forskarutbildning vid 30 års ålder att jämföra med personer födda tio år senare, där bara 0,8 procent påbörjat doktorandstudier. Vad innebär det för synen på Sverige som kunskapsnation?

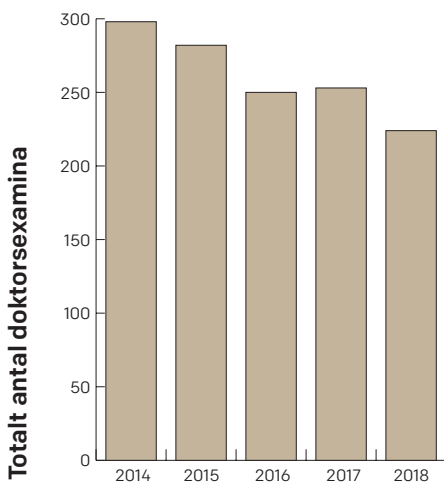
Vid GU har antalet doktorsexamina minskat med cirka 25 procent på fem år. Siffrorna måste dock tolkas med viss försiktighet, menar Ingela Dahllöf.

– **ATT ANTALET** disputerade går upp eller ner mellan åren kan ha många olika orsaker, alla har inte med utbildningen att göra. Och på Naturvetenskapliga fakulteten har vi faktiskt lyckats få upp antalet aktiva doktorander på senare år och ligger nu på samma nivå som 2014, det vill säga 160 forskarstuderande. Det är rätt många även om vi gärna hade haft fler. Enligt våra alumnn-

FOTO: JOHAN WINGBORG

Ingela Dahllöf

undersökningar får våra studenter också bra jobb.

Att anställa doktorander kostar pengar.

- Ett sätt att få ner kostnaderna är om doktoranden har sin anställning exempelvis inom kommunen som då bekostar lönen, en så kallad samverkansdoktorand, påpekar Annika Lantz-Andersson. Den typen av samverkan kan vara väldigt bra men är också komplex. Just nu har VR en utlysning om en forskarskola för lärarutbildare vilket kan ses som ett exempel på att vikten av mer forskning i samhället uppmärksammas.

EVA LUNDGREN

Skjut till mer pengar!

- Den enkla lösningen är att skjuta till mer pengar till forskarutbildningen. Det menar Mikael Brisslert, docent i immunologi och ordförande för Saco vid GU.

DOKTORANDERNA STÅR FÖR en tredjedel av forskningen vid landets lärosäten. Färre doktorander innebär alltså mindre forskning, påpekar Malin Podlevskikh Carlström. Hon är ordförande för Göteborgs universitets doktorandkommitté samt ledamot i den arbetsgrupp som ska se över dimensioneringen av forskarutbildningen.

- Doktoranderna är också viktiga för att åstadkomma de kompletta miljöer som universitetet säger sig värna. Som doktorand har man mycket stöd av sina handledare men att kunna diskutera och bolla frågor med personer på samma nivå som man själv, är också oerhört viktigt.

Ola Olsson, vicedekan vid Handelshögskolan, menar att antalet forskarstuderande på flera institutioner nått en kritisk nivå.

- OM MAN BARA har en handfull doktorander på en kurs är det svårt att hålla en riktigt hög kvalitet. Vi kan inte heller allokera om medel, åtminstone inte på kort sikt, eftersom vi har ett så stort utbildningsuppdrag som binder upp resurserna. Nationella forskarskolor, där flera institutioner samverkar, kan vara ett sätt att lösa problemet.

En orsak till den nedåtgående trenden är ökade kostnader i samband med att stipendiefinansieringen försvann och doktorandanställningar 2013 blev obligatoriska, menar Ola Olsson.

- Det kanske funkar på Naturvetenskapliga fakulteten eller Sahlgrenska akademien där doktoran-

derna delvis är externt finansierade och bidrar till forskningen genom att exempelvis jobba på labb eller i större projekt. Men hos oss är möjligheterna till externfinansiering små och dessutom handlar de första årens doktorandkurser här ofta om ren utbildning. På andra lärosäten är det normalt att de första två åren finansieras av stipendier och det hade underlättat också för Handelshögskolan om den möjligheten fanns, menar vi.

Malin Podlevskikh Carlström menar dock att goda villkor för doktoranderna är ett sätt att locka duktiga personer.

- Doktoranderna har ganska hög medelålder, de ska inte behöva fortsätta det studentliv de redan levt i flera år. Istället borde vi vara stolta över att GU erbjuder sjysta villkor för doktorander.

OCKSÅ MIKAEL BRISSELTERT, ordförande för Saco vid GU, tycker att det är rätt med doktorandanställningar men är

medveten om att det kan uppfattas som en dyr investering.

- Det finns en risk att endast väletablerade forskargrupper har råd att anställa doktorander, medan mindre grupper blir utan. Många anställer hellre en postdoktor som genast kan bidra till forskargruppens produktion. Men doktoranderna tillför både energi och kunskap till gruppen och att vara doktorandhandledare är bland det roligaste jag gjort i mitt yrkesliv. Enda lösningen, som jag ser det, är därför att GU centralt skjuter till pengar så att fler forskargrupper får möjlighet att anställa fler doktorander.

EVA LUNDGREN

För mer rättvis lön

Doktorandernas nya löner är klara. I vår ska en översyn göras av doktorandstegen. GU:s doktorandkommitté (GUDK) diskuterar nu att ta bort näst sista steget för att göra det mer rättvist, men frågan splittrar GU:s doktorander.

– **DET ÄR VIKTIGT** att lönen inte styr vilket ämne man väljer att doktorera i. En doktorand i fysik tjänar nästan 3 000 kronor mer än kollegorna inom kemi och det är inte rimligt. Det händer till och med att dessa doktorander delar kontor på institutionen, säger Malin Podlevskikh Carlström, ordförande i Göteborgs universitets doktorandkommitté (GUDK).

Att det nu ska göras en översyn av doktorandstegen är något som både de fackliga organisationerna och doktorandkommittén välkomnar. Nyligen införde Chalmers en tvåstegsmodell, där man kraftigt höjde lönen vid halvtid.

GU:s doktorandstegar är idag indelade i fyra nivåer som infaller vid 0, 50, 80 och 100 procent av fullgjord doktorsexamen. Doktorander i medicin, IT och delar av naturvetenskap har högre ingångslöner för att attrahera forskarstudierande. Inom alla områden ökar lönen beroende på hur långt man har kommit i utbildningen.

DEN STORA STRIDSFRÅGAN är dock inte lönen, påpekar Malin Podlevskikh Carlström.

– Många är missnöjda med implementeringen av lönestegen och nivåerna av lönerna inom vissa områden. Generellt är det inget konstigt med att vissa doktorander tjänar mer

eftersom det beror på arbetsmarknaden. Jag skulle knappast ha fått för mig att doktorera i fysik bara för att det är högre lön än i ryska.

GUDK menar att lönenivåerna ska tillämpas på samma sätt över hela universitetet och vara jämförbara inom fakulteterna. Men det som väcker störst reaktioner är 80-procentnivån.

– **LÖNESTEGEN ÄR**, enligt doktorandreglerna, baserad på prestation och inte tid. Ändå kör flera institutioner i praktiken med tid för att det är lättare att hantera. Halvtidsnivån verkar vara ganska oproblematiske för de flesta. Däremot verkar det vara svårare att komma överens om när 80-procentnivån infaller och vad man ska ha gjort för att vara där. Det är inte ovanligt att doktorander som jobbar på snabbt stöter på hinder.

– Åsikterna går isär eftersom det är olika förutsättningar på fakulteterna men det lutar nu åt att vi kommer att föreslå att slopa 80-procentsteget och istället höja halvtidslönen. Sannantaget blir det ju lika mycket pengar över tid, men det är en fråga som vi ska fortsätta diskutera ute på fakulteterna, säger Malin Podlevskikh Carlström som menar om att avtalet förblir oförändrat måste doktoranderna få tydligare

information om hur avtalet och regelverket ser ut.

– Det finns doktorander som är oroliga för att en konflikt med handledaren kan leda till svårigheter att få en löneförhöjning. Därför bör det tydligt framgå vad som krävs i den individuella studieplanen.

Mikael Brisslert, Sacos ordförande, framhåller att fakulteterna har olika förutsättningar. Inom Sahlgrenska akademien, naturvetenskap och IT är det ganska svårt att rekrytera doktorander, speciellt läkare. Då använder man en högre ingångslön för att attrahera dessa doktorander.

– Vi vill helst undvika att skapa ett system med rika och fattiga doktorander men vi kan inte heller blunda för det

faktum att doktorander inom naturvetenskap, IT och medicin ligger i en löneklass för sig. Det är problematiskt, men GU måste helt enkelt konkurrera med de andra universitetet för att rekrytera högkvalitativa doktorander, säger Mikael Brisslert.

Samma åsikt har Peter Brandt, ordförande för OFR/S, som samlar ett 100-tal doktorander på GU.

– För oss är doktorandernas lön en hjärtefråga och det är viktigt med en tydlig och rättvis lönestege.

Att antagningen till forskarutbildningen fortsätter att minska är bekymmersamt, påpekar Mikael Brisslert.

– GU måste centralt avsätta mer pengar för att bedriva forskarutbildning. Många anställer hellre en färdig postdoktor eftersom en doktorand är en dyr investering, men jag tycker att man måste tänka mer långsiktigt.

ALLAN ERIKSSON

Det är viktigt att lönen inte styr vilket ämne man väljer ...

Malin Podlevskikh Carlström

Fakta

Förhandlingarna om doktorandlönerna avslutades i slutet av januari. Det innebär att doktorandstegen räknas upp med 2,01 procent, en löneökning som utbetalas retroaktivt från den 1 oktober i fjol. Högst löner har doktorander vid Sahlgrenska akademien, där legitimerade läkare får en ingångslön på nästan 37 000 kronor. Därefter kommer forskarstudierande i fysik eller matematik som tjänar närmare 30 000 kronor. Orsaken är att de finns på gemensamma institutioner med Chalmers, där löneläget är klart högre. Det gäller även IT-fakultetens doktorander. Ingångslönen för de flesta doktorander är 26 175 kronor.

Exempel på aktuella doktorandlöner

	0	50	80	100
SAHLGRENSKA AKADEMIN				
Doktorander som är legitimerade läkare	36 900	38 000	40 000	Individuellt
Doktorander i fysik och matematik	29 400	33 100	34 500	Individuellt
Övriga doktorander	26 550	29 400	31 200	Individuellt
IT-FAKULTETEN				
Samtliga doktorander	30 000	33 900	35 200	Individuellt
HUM-FAK, SAM-FAK, HANDELS, KONST	26 175	28 850	31 300	32 850
Doktorander i utbildningsvetenskap har i stort sett samma löner.				
Doktorand i juridik	28 200	30 100	31 880	33 850

Personal slår larm

Institutionen för historiska studier gör inte tillräckligt för att komma tillrätta med sexuella trakasserier och en "destruktiv arbetsmiljö". Därför har huvudarbetsmiljöombuden gjort en anmälan till Arbetsmiljöverket.

I DECEMBER 2018 begärde huvudskyddsombuden vid Humanistiska fakulteten, med stöd av arbetsmiljölagen, att åtgärder skulle vidtas för att uppnå en tillfredsställande arbetsmiljö på institutionen för historiska studier. Bland annat krävde man att en tidsbestämd handlingsplan skulle upprättas för att komma tillrätta med den "destruktiva organisationskulturen som är starkt bidragande till att sexuella trakasserier inte tas på allvar". Man krävde också att en extern part skulle anlitas för att följa upp en tidigare arbetsmiljöundersökning.

Arbetsgivarens svar, som kom den 12 februari genom prefekt Helene Whittaker, hävdar dock att det inte finns någon destruktiv arbetsmiljö på institutionen och att uppföljningen kunde göras av den lokala arbetsmiljögruppen FRAM.

Huvudskyddsombuden tycker dock inte det är "lämpligt att lägga

ansvaret på individer som löper hög risk att drabbas av konsekvenser i form av försämrade psykosocial arbetsmiljö om man får i uppdrag att utreda den kollegiala arbetsmiljö som man själv är en del av". Den 11 mars begärde man att Arbetsmiljöverket skulle utreda ärendet vidare.

Anmälningarna har utretts, men ledningen har inte tagit tag i de strukturella problemen.

ANONYMT

EFTERSOM ARBETSMILJÖVERKET ännu inte fattat beslut i frågan avböjer huvudskyddsombuden att kommentera ärendet i GU Journalen. Samma sak låter Helene Whittaker hälsa genom institutionens kommunikatör Katarina Tullia von Sydow.

- Men du är självklart välkommen att ringa andra anställda, säger hon.

Frågan är dock känslig. Av rädsla för repressalier vill de som GU journalen pratar med citeras anonymt. De bekräftar bilden som förmedlats till Arbetsmiljöverket.

- Här mår vi inte bra. Sjukskrivningarna har ökat och många jobbar hemma, säger en av institutionens drygt 100 medarbetare.

Hen vittnar om flera fall av sexuella trakasserier, vilket framför allt kom fram när #metoo drog igång hösten 2017.

- I ett känt fall har en masterstudent utsatts av en professor. Det

handlar om en handledningssituation som urartade successivt. Det började med en kaffe på stan och slutade med krav på sex i utbyte mot handledning.

Det fallet har utretts, men medan studenten, som försäkrades att inte behöva utsättas igen, har slutat är professorn kvar.

- Anmälningarna har utretts, men ledningen har inte tagit tag i de strukturella problemen. Det råder en tystnadskultur. Det går rykten, vi får inte reda på vad som händer, men man känner att viss personal med makt hålls om ryggen eller favoriseras.

JUST TYSTNADSKULTUREN ser flera som det stora problemet.

- Det är så dålig transparens, vilket går helt i linje med en kultur där sexuella trakasserier får lov att förekomma. Det tog till exempel lång tid innan vi fick reda på att en anmälan gjorts till Arbetsmiljöverket, säger en annan medarbetare.

Så vad bör göras?

- Det är klart att en extern utredare måste in. Så tror jag det flesta känner. Institutionen behöver hjälp.

LARS NICKLASON

Elektronisk signering på gång

Elektronisk signering av avtal och protokoll – nu är det äntligen på gång. GU har precis startat en förstudie. Men frågan är inte så enkel som det kan låta. Det gäller att uppfylla höga krav på säkerhet och e-arkivering.

– **INOM UNIVERSITETET** är det väldigt många dokument som signeras för hand på alla nivåer men det är inte säkert att det behövs. Det vi behöver säkerställa är vilka beslut som behöver signeras och sedan dokumenteras och arkiveras på ett korrekt och enhetligt sätt över hela GU. Tanken är att det ska bli smidigt och effektivt, säger Maria Elmlund, projektledare för förstudien om e-signering.

Men man börjar inte från scratch. Sedan förra året finns en teknisk möjlighet att signera examensbevis. Under 2018 testades även en digital lösning för signering av MBL-protokoll på Naturvetenskapliga fakultetskansliet. Andra lärosäten

har också kommit igång med någon form av e-signering. Ett större arbete blir nu att gå igenom vilka dokument som måste skrivas under för att vara juridiskt giltiga och vilka som inte behöver vara det.

Maria Elmlund

– Vi behöver också hantera frågan om e-arkivering för att se var dokumenten ska sparas. Det gäller att, i efterhand, kunna verifiera att de fattade besluten är korrekta. Men den största utmaningen blir nog förändringen av arbetssätt. Hur kan vi jobba annorlunda och smartare för att spara både tid och pengar?

DEN ENA PILOTEN är Naturvetenskapliga fakultetskansliet som nu ska följa upp arbetet med e-signering av MBL-protokoll. Kanslichef Gustav Bertilsson Uleberg berättar att det idag är fyra parter, både arbetsgivaren och de tre fack-

liga organisationerna, som ska skriva under protokoll och det tar tid att skicka papper fram och tillbaka med internposten.

– Digital signering känns mycket positivt och förhoppningsvis kommer vi kunna införa det på bred front. Dagens process är ganska omständlig. Själva signeringen blir tids- och platsberoende. Genom att digitalisera signeringen kommer protokollshanteringen att effektiviseras, vi kommer att spara både arbete och tid, säger han.

DEN ANDRA piloten är psykologiska institutionen som prövar en annan digital lösning för perfektbeslut som inte är e-signering. Ambitionen är annars att hitta en gemensam teknisk lösning som omfattar olika typer av dokument: MBL-protokoll, internationella avtal och andra avtal som ingås med tredje part.

– Vi ska undersöka säkerhetsriskerna. E-signering måste ju vara lika rättssäkert som en handskriven signatur.

Fördelarna med e-signering är många, påpekar Maria Elmlund.

– En självklart effekt är minskad pappershantering. Men det handlar också om att frigöra tid genom att skapa automatiserade processer och kapa ledtider, den tid det tar att skicka dokument fram och tillbaka. Det vi vill åstadkomma är ett ökat digitalt flöde med ordning och reda i hanteringen av våra handlingar.

Förstudien startade i februari och en slutrapport ska vara inlämnad i juni. Därefter fattas beslut om det blir en fortsättning. Hur mycket det kommer att kosta att införa det på hela GU, finns det inga siffror på än.

– **OCKSÅ DAGENS SYSTEM**, där handlingar skickas fram och tillbaka och ibland försvinner, är kostsamt. Vi vet att verksamheten skriker efter det här. Vi jobbar på för fullt för att hinna leverera det och i den bästa av världar kan det vara i gång i höst, säger Maria Elmlund.

ALLAN ERIKSSON

EBM efter krisen:

Krav på mer resurser och större säkerhet

I januari startar aktivister en kampanj för att sex hundar som används för djurförsök vid Göteborgs universitet ska omplaceras i privata hem. I kampanjens spår blir medarbetare vid EBM, laboratoriet för experimentell biomedicin, hotade till livet. Idag är personal på laboratoriet kritisk till hur krisen har hanterats.

– **DET VAR KRISMÖTE** efter krismöte och ingen visste hur man skulle hantera det. Antingen kom ingen information ut eller så sade man att allt var bra, vilket inte är trovärdigt, säger en medarbetare som vill vara anonym.

Inne på EBM var stämning-
en tryckt. Universitetets kommunikationskanaler svämmade över av arga och hotfulla meddelanden. Mycket handlade om att hundarna vanvårdades, vilket efter en granskning av Länsstyrelsen senare kunde avfärdas. Sahlgrenska akademien svarade på telefonsamtal och mejl, på Medarbetarportalen lades en förklarande text ut, ledningspersoner uttalade sig i GP och medverkade i tv. Men personalen på EBM kände sig ändå ganska utlämnad.

– **FOLK HAR GRÄTIT** i korridorerna och mått väldigt dåligt. Vi har känt oss påhoppade.

Problemen började i januari när aktivister startade en kampanj för att frita fem labradorhundar som använts

Demonstration utanför EBM.

för djurförsök. Kampanjen fick stort genomslag och på kort tid hade över 80 000 namnunderskrifter samlats in för att få hundarna släppta. På sociala medier postades ilska kommentarer och ett antal medarbetare hotades till livet.

– **DET VAR INTE** de aktivister som stod utanför laboratoriet som skrek och hatade. Hoten kom istället via dator eller telefon, som mejl eller sms, säger medarbetaren.

Enligt Margareta Gustafsson Kubista, presskommunikatör vid Sahlgrenska akademien, har Göteborgs universitet haft en dialog med aktivisterna.

– Redan när namnunderskrifterna lämnades in

pratades om ett dialogmöte om djurförsök. Det planerade mötet är för inbjudna, Djurrättsalliansen med flera, men inte för journalister eller allmänhet.

Medarbetaren vid EBM menar att djurrättsorganisationerna fyller en funktion när de kampanjar för bättre djurhållning.

– Utan djurskyddsorganisationerna hade Sverige inte haft en så bra nivå på djurskyddet som vi har idag. Jag tror också att vi kommer få mer resurser på grund av det som har hänt. Nu ser man alla brister och tittar på hur de ska lösas och vilka resurser verksamheten ska få.

EN FÖLJD AV djurrättskampanjen är att säkerhetsarbetet vid laboratoriet kommer att

förbättras. Och på grund av de många krissituationer som nyligen drabbat GU pågår överhuvudtaget nu mer förebyggande arbete med säkerhetsfrågor. Enligt medarbetaren borde dock universitetet lära sig mer av den privata sektorn.

– **DÄR FINNS EN** helt annan kunskap och ett annorlunda tankesätt. När jag jobbade där hade jag tillgång till både personlarm och hemlarm och folk från företaget tittade på mitt boende och på omgivningen. Man fick även utbildning i hur man bemöter massmedia så att man är bättre förberedd när något händer.

MATS LUSTIG

Kritiska samtal behövs i demokratin

Vad bör Nationella sekretariatet för genusforskning ha för uppgift? Det vill den nye föreståndaren, Fredrik Bondestam, gärna problematisera.

– Vi har länge varit ett viktigt stöd till genusforskning och jämställdhetsintegrering. Men uppgiften i framtiden är snarare att erbjuda forskningsdrivna genusanalyser av komplexa samhällsutmaningar.

FREDRIK BONDESTAM har arbetat med genusfrågor i 20 år, bland annat vid Centrum för genusvetenskap vid Uppsala universitet och som forskningssamordnare vid Nationella sekretariatet för genusforskning. När han nu efterträder Kerstin Alnebratt blir han sekretariatets femte föreståndare.

– Vårt uppdrag är att främja genusforskningen inom universitets- och högskolesektorn men det är något jag vill sätta ett frågetecken kring. Istället menar jag att vi ska ta ett samlat ansvar för kunskap om forskningens och utbildningens villkor på flera sätt. Om vi ska kunna erbjuda likvärdiga möjligheter, behövs utbildning, likvärdighet och villkor förstås ur ett genusperspektiv med en intersektionell ansats. Här kan vi helt enkelt bidra med tillgänglig, forskningsbaserad kunskap.

Ett exempel på ett viktigt utredningsuppdrag är den internationella kartläggning av sexuella trakasse-

rier inom akademien som Fredrik Bondestam nyligen gjort tillsammans med kollegan Maja Lundqvist. Den bygger på en djupstudie av cirka 800 vetenskapliga publikationer från ett urval av drygt 5 000, publicerade 1966-2018. De svenska resultaten visar att 4-26 procent av kvinnorna inom akademien är utsatta, och att de högre siffrorna kommer fram när man ställer forskningsfrågor som fångar fler dimensioner av utsatthet.

SEKRETARIATET har också haft ansvar för kunskapsstödet till JiM och JiHU, regeringens uppdrag om jämställdhetsintegrering i statliga myndigheter respektive lärosäten. Uppdraget har dock tagits över av Jämställdhetsmyndigheten som inrättades den 1 januari 2018.

– Det pågår mycket arbete på myndigheterna, men det återstår att se om det förändrar grundläggande problem med ojämställdhet. Något som dock slagit mig är hur mycket kunskap om jämställdhet och genus som redan finns ute i samhället. Personal på myndigheter har läst genusvetenskap och kan en hel del redan om jämställdhet på olika sätt. Så var det inte på 1990-talet. Det offentliga samtalet idag börjar på sätt och vis på en annan nivå.

Fast kanske inte helt och hållet. Genusanalys saknas exempelvis i FN:s 17 hållbarhetsmål, genusvetenskap ifrågasätts alltmer internationellt och medvetna missförstånd från olika debattörer har ökat. Bland

annat uttrycks allt oftare tvivel om genusvetenskap verkligen är ett akademiskt ämne, påpekar Fredrik Bondestam.

– I SVERIGE HAR DET skrivits cirka 1 700 avhandlingar inom kvinno-, mans- och genusvetenskap sedan 1960-talet, internationellt finns drygt 200 vetenskapliga tidskrifter i ämnet, och det följer samma regler som alla andra forskningsfält. De flesta genusforskare har sin hemvist i en annan disciplin, som sociologi, pedagogik eller litteraturvetenskap, som de genom sitt kritiska förhållningssätt är med och utvecklar. Ändå ifrågasätts vetenskapligheten.

Den 18 december förra året hittades ett misstänkt föremål vid sekretariatets trappa. Det visade sig vara en attrapp.

– ATT SEKRETARIATET utsätts för hot är förstås allvarligt men det är också problematiskt att högskolesektorn inte reagerar mer när den akademiska friheten hotas på det viset. Lärosätenas hantering av forskning och utbildning kring genus och jämställdhet är som ett lackmustest på förmågan att värna akademins kärnvärden. Kritiska perspektiv är ett viktigt inslag i högskolan men det är också en del av ett bredare demokratiskt samtal om vilka vi är och vilka vi skulle vilja vara.

Något som dock slagit mig är hur mycket kunskap om jämställdhet och genus som redan finns ute i samhället.

FREDRIK BONDESTAM

Text: **EVA LUNDGREN**

Foto: **JOHAN WINGBORG**

Fredrik Bondestam

Aktuell: Ny föreståndare för Nationella sekretariatet för genusforskning.

Bor: Uppsala, Singö och Rönnäng.

Familj: Ja, med barn på väg ut i livet.

Intressen: Fåglar, feminism, forskning och en förkärlek för kakor.

Nationella sekretariatet för genusforskning

Sekretariatet invigdes den 2 september 1998 som ett led i en större satsning på forskning med köns- och genusperspektiv. På uppdrag av Nordiska ministerrådet är samarbetsorganet NIKK (Nordisk information för kunskap om kön) sedan 2012 placerat här. Sekretariatet samarbetar bland annat med forskningsråd, Sveriges genusforskarförbund, KvinnSam och nordiska och europeiska systerorganisationer. Vartannat år anordnar sekretariatet g-konferensen, Sveriges största nationella genusforskningskonferens.

Inte bättre utanför stan

Det handlar om att umgås och bygga nätverk. Därför förläggs fem av sju kurstillfällena på GU:s chefsutbildningsprogram i Hindås med övernattnig. Men det finns inga belägg för att det skulle vara bättre än att hålla utbildningen hemma i stan.

SNABBASTE SÄTTET att ta sig till Hindås är med bil, säger Maria Eriksson, sektionschef på Gemensamma förvaltningen som under våren och sommaren går CUP 12 - den tolfte upplagan av GU:s chefsutbildningsprogram.

- Kursen börjar nio på morgonen så jag gissar att det inte kommer att samåkas speciellt mycket. Det kommer att köras väldigt många bilar med bara en resenär i till Hindås, vilket inte stämmer så väl överens med GU:s miljöprofil.

Visst, hon kan förstå att det finns ett värde i att övernatta och nätverka vid något tillfälle men kan inte se vitsen med att göra det fem gånger. Det är inte bara illa ur ett miljöperspektiv, det kostar också tid och pengar och kan vara svårt att få ihop med ens privat- och familjeliv.

- UNIVERSITETET HAR egna konferenslokaler och det finns dessutom andra hotell-och konferensanläggningar i Göteborg. Jag tror inte att kvaliteten på utbildningen skulle bli sämre om den hölls i stan, säger Maria Eriksson.

Men det tror Ylva Berggren, personalspecialist vid personalenheten och en av de ansvariga för CUP. Hon säger att det är bra att komma ifrån stan, ifrån sin egen arbetsmiljö, där man lätt blir störd och kan påminnas av saker som sitter i väggarna.

- Tänk om vi skulle vara här i huset? Var skulle vi sitta och coacha varandra, öppna upp och prata om våra svårigheter och stötta varandra i den här miljön? Man känner sig inte avslappnad med folk runt omkring som både hör och ser.

Foto: PRIVAT

Men finns det inte andra lokaler på GU?

- Våra lokaler är hårt bokade, men när vi startar upp och avslutar programmet så är vi på Ågrenska eller på Medicinareberget.

Om man skulle förlägga utbildningen till Göteborg skulle man också förlora vad Ylva Berggren ser som det stora mervärdet med att åka bort och övernatta - att äta middag, umgås och lära känna varandra.

- Nätverksbyggandet är en viktig effekt av programmet. På så vis kan cheferna fortsätta att stötta varandra efter utbildningen. Att vara chef är många gånger en ganska ensam roll.

Men blir det verkligen effektivt? Vad säger forskningen?

- Jag tycker det är bra att man åker bort och övernattar vid något tillfälle. Men det baserar jag på min egen erfarenhet av att hålla kurser, säger Maria Wramsten Wilmar, psykolog och universitetsadjunkt vid psykologiska institutionen.

Men vid fem av sju tillfällena?

- Det kan jag inte svara på utan att veta mer om syftet med utbildningen, säger hon.

Enligt Leif Denti, universitetslektor vid psykologiska institutionen, finns det dock inga belägg för att det är bättre att förlägga utbildningar "off site".

- I en metaanalys som gjordes 2017 var det jämt skägg mellan att lägga utbildningar innanför och utan-

Det kommer att köras väldigt många bilar med bara en resenär ...

MARIA ERIKSSON

Fakta

Konferenspaket för två dagar med övernattnig på Hjortviken i Hindås kostar 2 910 kr per person. I priset ingår en övernattnig, en frukost, en middag, två luncher, fyra fikor, konferenslokal inklusive projektor, frukt med mera.

Senaste fakturan (4-5/2 2019) var på 66 930 kronor exklusive moms. Antal personer: 23.

för. I termer av lärande och transfer, alltså om cheferna efter utbildningen gör som de fått lära sig eller inte, såg man inga skillnader. I ena ytterändan fanns det dock fall där det var bra att åka iväg, frågan är om detta är ett sådant fall, säger han.

Så när är det bra?

- Bra fråga. Antagligen när man annars skulle bli störd av telefoner som ringer och människor runt omkring som stör processen. Det kan handla om fall som rör konflikt hantering och djupgående psykologiska processer där man behöver sitta samlat och prata i flera timmar, säger Leif Denti.

Men han tror det finns bra lokaler att tillgå för chefsutbildningar på GU.

- Det är klart det finns. Man kan ju vara i ett klassrum om inte annat.

Sedan, efter dagens slut, kan man gå hem till familjen. Det är så folk vill ha det. Trenden är därför, enligt Leif Denti, att fler och fler företag och organisationer slutar med internat och "lunch till lunch-verksamheter".

Men Ylva Berggren säger tvärtom att många vill komma bort.

- Det var genomtänkt redan för tio år sedan när man började med de här internaten. Men på den tiden flög man iväg med hela gruppen till England några dagar. Så ur ett miljöperspektiv är vi betydligt bättre idag.

LARS NICKLASON

Konstnärligt namnbyte

NAMN. Det nya institutionsnamnet blir HDK-Valand - Högskolan för konst och design. Det beslutet togs i början av mars av dekan Sanne Kofod Olsen vilket är linje med det förslag som prefekterna Ulf Dalnäs och Troels Degn Johansson lade fram. Skälet är att man vill behålla de två varumärkena HDK och

Valand. Namnet på engelska blir följaktligen HDK-Valand - Academy of Art and Design.

Förslaget, som utarbetats gemensamt av de båda prefekterna, har beretts i respektive institutionsråd samt i fakultetens prefektråd. Namnet träder i kraft den 1 januari 2020.

Nytt kollektivavtal

AVTAL. Den 1 april i år trädde det nya kollektivavtalet om lokala omställningsmedel i kraft. Det handlar främst om åtgärder som kan sättas in tidigt i en omställningsprocess. Den stora nyheten är att avtalet numera även omfattar icke fast anställd personal.

Tanken bakom de lokala omställningsmedlen är att kunna stötta anställda som står inför en omställning, exempelvis förändrade arbetsuppgifter, kompetensväxling eller neddragningar av arbetsplatsen,

eller låta anställda som riskerar uppsägning under en tid få prova på andra arbetsuppgifter.

- Det nya avtalet ger oss större möjligheter att hjälpa personer över tid. I en verksamhetsförändring är det förstås viktigt att kunna sätta in tidiga åtgärder för att hitta bra lösningar, säger ordförande Peter Brandt på OFR/S.

Vid årets slut, 2018, fanns det 52,3 miljoner kronor på kontot. Totalt under 2018 hade 3,3 miljoner kronor gått till olika insatser.

Pam Fredmans pris

NOMINERING. Nu är det dags att nominera lärare och forskare som gjort värdefulla insatser inom social hållbarhet och det livslånga lärandet. Priset består av ett diplom och ett bidrag till en institution/motsvarande på 20 000 kronor per pristagare

eller max 50 000 kronor, som ska användas till pristagarens professionella förkovran. Det delas ut vid universitetets promoveringshögtid i oktober varje år.

Sista nomineringsdatum är 31 april.

Något färre flygresor i tjänsten

KLIMAT. För första gången på länge minskade flygresorna, både långa och korta, förra året med nästan 2 procent (eller 85 ton koldioxid) vilket motsvarar våra resor till och från Bryssel under 2018.

Årets rapport *Hållbarhetsresultat 2018* visar att utsläppen från tjänsteresor var 811 kg per helårsanställd, vilket är en minskning på 5 procent jämfört med 2017. Resultatet innebär att GU når målet att minska utsläppen av koldioxid från tjänsteresor ett år tidigare än beräknat.

Vad förklaringen kan vara, är svår att svara på, menar samordnare Fredrik Högberg på GMV.

- Man kan inte dra några växlar på det men det är positivt att trenden bryts. Till viss del kan man hävda att organisationen på detta sätt visar att GU tar klimatutmaningen på allvar, men jag vill ändå vara tydlig med att vi inte har ändrat i några rutiner eller styrande dokument och på så vis åstadkommit en förändring. Det kan också vara en effekt av samhällsdebatten som kretsat mycket kring hållbart resande.

Hon vann Science slam

TÄVLING. Vem är bäst på att presentera sin forskning på ett fängslande, pedagogiskt och inspirerande sätt på tre minuter? Den som tog hem årets tävling av Science slam under Vetenskapsfestivalen var Jenna Najjar, doktorand vid AgeCap.

Nytt för årets Science slam var att samtliga lärosäten i regionen var representerade. Publiken fick ta del av 8 presentationer och resultatet av röstningen var mycket jämn med undantag för vinnaren som stack i väg i poäng.

Jenna Najars berättade om hur viktigt det är att vara aktiv i hjärnstimulerande aktiviteter, till exempel att sjunga, dansa eller gå på museum. Hon intog scenen till tonerna av *Memory* från Cats och väl på scen hade hon hjälp av tre kollegor för att illustrera hur den kognitiva reserven fungerar, som ser ut att bli starkare när vi tar del av aktiviteter som stimulerar hjärnan.

Gröna val på tallriken

Vad händer om GU antar en matpolicy som följer universitetets miljöpolicy? Ja, då skulle det i första hand serveras vegetariskt på fikor, luncher och middagar. Det är precis vad som görs på institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori.

– Fler borde slå ett slag för att minska klimatutsläppen, tycker Stellan Petersson som kom på idén med en grön matpolicy.

DET VAR RAPPORTEN *Scenarier för klimatpåverkan från matkonsumtionen 2050*, skriven av några forskare på Chalmers, som fick honom att tänka till.

– Jag var inte medveten om att det kunde bli så stora skillnader i koldioxidutsläpp beroende på vad man äter, säger Stellan Petersson, doktorand i teoretisk filosofi.

Om vi köttar på som vanligt och fortsätter äta som vi gör idag helt utan åtgärder, kommer växthusgasutsläppen från svenskarnas matkonsumtion att stiga från 1,5 ton per person och år (2006) till 1,9 ton år 2050. Byter vi däremot bort köttet mot en vegetarisk kost (fast fortsätter med mjölk och ost) minskar utsläppen till 1,1 ton per person och år, visar rapporten.

– VAD KAN MAN göra på sin arbetsplats åt det här? tänkte jag. Eftersom GU har en miljöpolicy och vill vara ett av de ledande universiteten vad gäller forskning och utbildning kom jag på idén med en matpolicy och tog kontakt med Petra Andersson, lektor i teoretisk filosofi och miljöombud på institutionen.

Hon gillade idén och tog den vidare. Ungefär ett år senare, i november 2016, hade institutionen fått sin matpolicy, en av de första vid GU: vegetarisk mat är numera standard på personalfikor och när institutionen arrangerar frukostar, konferenser, seminarier med mera.

Stellan Bengtsson är själv vegetarian och uppskattar att många av hans kollegor äter vegetariskt.

Den som vill ha kött få säga till särskilt, alltså tvärtom mot hur det brukar vara.

– Policyn har mottagits positivt. Ingen har haft några invändningar, vad jag vet. Men det handlar inte heller om att förbjuda kött, utan mer om att normalisera vegetarisk mat. Det ska vara enklare att vara vegan och testa vegansk mat, om man vill, säger Stellan Petersson.

– Men ibland är det svårt att undvika kött, till exempel vid julbord. Då får man förstås göra undantag.

HAN VILL NU uppmana fler institutioner att ta efter. En matpolicy är ett enkelt sätt att följa GU:s miljöpolicy och göra anställda och studenter mer medvetna i miljöfrågor.

– En annan poäng är att Göteborgs universitet är en så pass

stor arbetsplats att vi kan påverka matutbudet på konferensanläggningar i regionen. Om fler gjorde så här skulle efterfrågan på den här typen av matalternativ bli större.

ENLIGT INSTITUTIONENS miljöpolicy bör också alla livsmedel vara ekologiska eller Kravmärkta. Fisk bör vara MSC-märkt, och när kött väl serveras bör nötkött undvikas på grund av dess extrema miljöpåverkan.

Fotnot.

Googla på *Scenarier för klimatpåverkan från matkonsumtionen 2050* för att hitta den åttasidiga rapporten på webben. Institutionen var, vad GU Journalen erfar, först ut på GU med en grön matpolicy.

Jag var inte medveten om att det kunde bli så stora skillnader i koldioxidutsläpp beroende på vad man äter.

STELLAN BENGTSOON

Text: **LARS NICKLASON**
Foto: **MONICA HAVSTRÖM**

Egen enhet för miljöekonomier

Efter ett års förberedelser är Efd, Environment for Development, sedan 1 januari en egen enhet vid Handelshögskolan.

– Det innebär markant ökad synlighet och helt nya möjligheter. Jag vaknar förundrad varje morgon, förklarar föreståndaren Gunnar Köhlin.

NÄTVERKET EFD sNätverket Efd startades 2007 av Gunnar Köhlin, docent i nationalekonomi vid Handelshögskolan. Syftet var att utbilda miljöekonomier i utvecklingsländer samt att skapa en ökad samverkan kring miljöfrågor för forskare och politiker genom att starta centrum vid universitet i det Globala Syd. Efd finns nu på 15 platser runt om i världen.

– Vi samarbetar med de allra bästa universiteterna, bland annat Peking University, University of Cape Town och Universidad de los Andes i Bogotá. Och vi påpekar hela tiden vikten av att de forskargrupper vi samverkar med integreras med de strukturer som finns på deras lärosäten och inte bara blir projekt vid sidan av. Därför har det varit lite besvärande att vi själva inte haft en mer självständig status. Men nu är vi där och vi har fått ett fantastiskt stöd från alla involverade, inte minst från dekan Per Cramér och prefekt Måns Söderbom vid nationalekonomiska institutionen där vi varit fram tills nu.

GUNNAR KÖHLIN PÅPEKAR att organisationsförändringen bland annat innebär att han får bättre kontroll över verksamheten och större möjligheter att utveckla Efd:s egen forskning.

Gunnar Köhlin

– Dörrar har öppnats som jag inte trodde var möjliga och vi kan rekrytera på ett sätt som verkligen passar våra behov.

Nästa steg är att utse en styrelse med representanter från GU, Handelshögskolan samt de internationella parterna.

Bland de första saker Efd kommer att ta itu med är utvärdering av programmet inför ett nytt avtal med Sida, som står för huvudfinansieringen av verksamheten. Dessutom pågår förberedelser för Efd:s årliga möte, som denna gång blir i Bogotá i november.

– MEN TILLSAMMANS MED forskare på Chalmers arbetar vi också hårt med att utveckla våra utbildningar såsom ett nytt internationellt masterprogram för att hantera klimatförändringar, berättar Gunnar Köhlin. Vi vill koppla samman den allra främsta forskningen och de allra bästa pedagogiska modellerna för att utbilda morgondagens ledare inom klimatområdet. Efd kommer att fungera som nod i utbildningsprogrammet, men vi kommer bara att stå för en mindre del av verksamheten. Tanken är istället att alla medverkande parter ska bidra, bland annat genom ett globalt klassrum där studenter i olika länder kan lära av varandra i gemensamma övningar tvärsöver nationsgränserna. En pilotövning som just startat handlar om rättvis fördelning av växthusgasutsläpp och där får studenterna byta roller med varandra för att verkligen sätta sig in i frågans

komplexitet och utmaningar på ett handfast sätt.

Gunnar Köhlin påpekar att universitet är ganska tröga organisationer där internationellt samarbete ofta tar väldigt lång tid att utveckla.

– EFD HAR INVESTERAT otroligt mycket för att skapa en plattform för globalt samarbete. Den skulle kunna användas ännu mer, inte bara av miljöekonomier och klimatexperter, utan även av andra forskare som samarbetar med utvecklingsländer, gärna genom en kombination av forskning och studentutbyten. Vår plattform har helt enkelt en potential som kunde utnyttjas mer. Nu hoppas vi utveckla ett samarbete med UGOT-centrumen, varav flera redan har kopplingar till Handelshögskolan.

EVA LUNDGREN

Dörrar har öppnats som jag inte trodde var möjliga och vi kan rekrytera på ett sätt som verkligen passar våra behov.

GUNNAR KÖHLIN

Fakta

Efd, Environment for Development, är ett forskningsnätverk för miljöekonomier som den 1 januari 2019 blev en egen enhet vid Handelshögskolan. Efd har samarbetspartner i Etiopien, Kenya, Sydafrika, Tanzania, Uganda, Nigeria, Ghana, Indien, Kina, Vietnam, Chile, Colombia, Costa Rica, USA och Sverige.

3CDE, The Collaborative Program in Climate Change and Development Economics, är ett program med målet att skapa ett globalt klassrum kring klimatförändringar och utvecklingsekonomi.

Stenkoll på forntiden

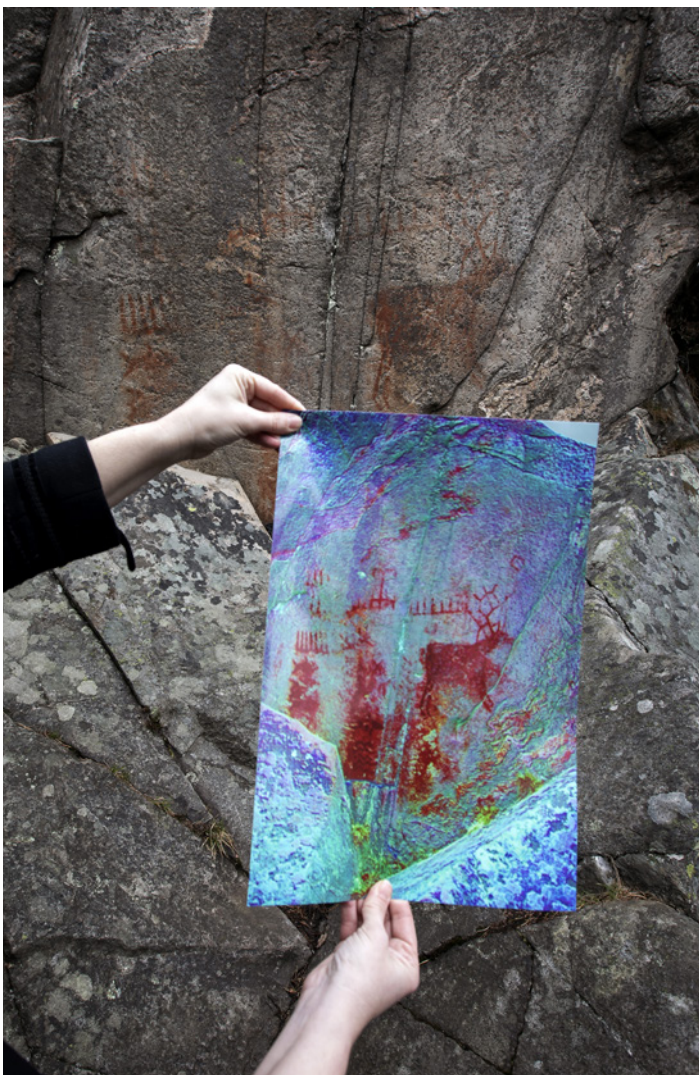
Text: EVA LUNDRÉN Foto: JOHAN WINGBORG

– Jag älskar sten, säger Bettina Schulz Paulsson som förklaring till att hon ägnat det senaste decenniet åt att studera megalitgravar runt om i Europa. I februari publicerade hon en artikel i den ansedda tidskriften PNAS där hon argumenterar för att dessa väldiga konstruktioner började byggas i Bretagne för cirka 6 500 år sedan.

Sedan dess har hon knappt haft en lugn stund.

PROFILEN

Med ny teknik kan man se den faktiska målningen.

VI ÄR PÅ VÄG mot hällmålningen i Tumblehed på Hisingen. Efter att ha klättrat bland vått ris och slippriga stenar får vi plötsligt syn på den: en roströd hjort på bergssidan. Bettina Schulz Paulsson har med sig en bild på målningen, där hon med hjälp av tekniken D-stretch lyft fram färger som annars är svåra att se. Ju mer vi jämför hennes bild med den faktiska målningen, desto mer upptäcker vi: båtar, fiskar, sälar, tre mänskliga figurer och vågmönster.

Varför gjordes de här bilderna? Varifrån kom konstnärerna, var de här bara tillfälligt eller bodde de i området? Figurerna ger upphov till många frågor varav de flesta aldrig kommer att få något svar. Men modern teknik ger ändå nya möjligheter att tränga in i forntida gåtor. C-14-undersökning, laserskanning, D-stretch, Structure from Motion och röntgenfluorescens-tekniken XRF är de tekniker Bettina Schulz Paulsson använder, samt förstås - när det finns mänskliga kvarlevor - dna-analys.

- Just den här hällmålningen har tidigare varit osäkert daterad. Men med hjälp av ny teknik har jag alldeles nyligen slagit fast att den måste vara mellan 4 200 och 2 500 år gammal. Den informationskylt som finns här intill måste alltså ändras.

Forntida konst är ett av Bettina Schulz Paulssons stora intressen. Men det som fått telefonen att ringa och mejlen att plinga de senaste veckorna är hennes forskning om megalitgravar.

- DET FINNS ÄTMINSTONE 35 000 megaliter i Europa, ibland gigantiska fornlämningar av sten, men ibland bara enstaka block. De flesta finns utmed kusterna mot Atlanten och Medelhavet. För hundra år sedan trodde man att traditionen börjat på ett enda ställe i Mellanöstern för att sedan spridas vidare. På 1970-talet kom hypotesen att gravarna istället började byggas oberoende av varandra på fem olika platser i Europa, och det har sedan dess varit den allmänt accepterade uppfattningen. Men nu kommer jag alltså med en ny teori, som är ett slags mellanting mellan de båda tidigare: megalitgravarna började byggas på ett enda ställe, inte flera, men denna plats låg i Europa, närmare bestämt i Bretagne. Därifrån har bruket sedan spridits i tre faser till olika kustområden i både söder och norr.

Artikeln fick snabbt internationell uppmärksamhet. När telefonen började gå på högvarv befann sig Bettina Schulz Paulsson på semester hos föräldrarna i Schweiz.

- Först var det en journalist på New York Times som ville intervjua mig, sedan kom telefonsamtal från andra tidningar, radio och tv. Under de veckor som följde gav jag ett femtiotal intervjuer och fanns med i cirka 550 tidningsartiklar. Intresset var fantastiskt, även om en del missuppfattningar också publicerades: Nej, jag har aldrig påstått att Stonehenge byggdes av franska

När jag började mitt projekt fick jag veta att det var omöjligt för en enskild forskare ...

sjömän - det där var false news från Fox News.

Den undersökning Bettina Schulz Paulsson gjort innebär ett närmast obegripligt stort arbete. Hon har bland annat studerat över 2 400 C14-dateringar från megalitiska, pre-megalitiska och icke-megalitiska platser som hon, tillsammans med familjen, besökt över hela Europa under 11-12 år. Hon har finkammat litteratur på elva språk och gjort statistiska analyser.

- När jag började mitt projekt fick jag höra att det var omöjligt för en enskild forskare att klara av ett så väldigt arbete, men det hindrade inte mig. Jag har ju fått göra det jag vill mest av allt: forska och resa. Ibland har det varit lite farligt, som när vi jagades av tjuvar under en expedition i Skottland. Men att vara arkeolog är

i allmänhet bara underbart. Eftersom Jonas, min man, också är arkeolog reser vi för det mesta tillsammans, och så ofta det går hänger barnen, kollegor och vänner med. Så vi kan vara en grupp på sammanlagt kanske tio personer som under några veckor arbetar, lagar mat och studerar ihop. Vi besöker platser vi aldrig hade kommit till annars, som the Ring of Brodgar på Orkneyöarna, Dolmen di Sa Coveccada på Sardinien och megalitiska tempel på Malta. Den väldiga megalitgravnen Cairn de Barnenez i Bretagne är 72 meter lång, 8 meter hög och byggd av cirka 14 000 ton sten. Och tänk på megalitgravnen i St. Michel i Carnac som är så stor att jag inte riktigt förstod vad det var jag såg när jag först var där; konstruktionen är hela 125 meter lång, 50 meter bred och 10 meter hög. Idag finns en kyrka på toppen så detta har varit en kultplats i över 6 000 år.

PÅ RESORNA FÅR barnen hjälpa till, bland annat med att ta foton där föräldrarna har svårt att komma åt.

- Vår son har mer eller mindre vuxit upp i megalitgravar. Nu är han 18 år och längre än jag, så numera går det inte att skicka in honom i trånga utrymmen. Istället får jag ibland be vår lilla dotter att ta foton.

Bettina Schulz Paulssons undersökning innebär inte bara nya insikter om megaliternas ursprung utan ger också en mer komplicerad bild av hur människor levde för 6 000 år sedan. Bland annat bör de ha varit betydligt duktigare sjöfarare och mer rörliga än forskarna tidigare trott. Många stenblock har forslats långa vägar, exempelvis blåstenen i Stonehenge som transporterats hela 26 mil. Under flera tusen år verkar det också ha funnits en handelsrutt utmed Atlantkusten, eftersom bland annat grönsten och koppar från Andalusien, som brutits under olika tidsperioder, hittats i England.

- Flera megaliter innehåller bilder på djur, vagnar, båtar och fyrkantiga människor, men också abstrakta

Bettina Schulz Paulsson

Aktuell: Har publicerat en artikel i PNAS (*The Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*) om att förstadiet till Europas megalitgravar började byggas i Bretagne för 7 000 år sedan och att de första riktiga megaliterna byggdes där för cirka 6 500 år sedan.

Arbetar som: Forskare vid institutionen för historiska studier.

Bakgrund: Född i Schweiz, har studerat i Berlin och Kiel. Hennes bok *Time and Stone: the emergence of megaliths and megalithic societies* kom ut 2017 på Archaeopress/Oxford.

Bor: I Lindome.

Familj: Maken Jonas Paulsson samt barnen Jonathan, 18 år, och Serafine, 6 år.

Senast lästa bok: *Der Zauberberg* av Thomas Mann.

Senaste film: *The Party* med Peter Sellers.

Intressen: Litteratur, musik, konserter, matlagning.

Dolmen de Sa Coveccada på nordöstra Sardinien samt Ring of Brodgar på Orkneyöarna. Foto: PRIVAT

motiv, som sicksack-mönster, trianglar och spiraler. Ett tiotal av dessa återfinns på grav efter grav på olika geografiska platser. Vi saknar dock nyckel för att tyda vad symbolerna en gång betydde. Många bilder har också feltolkats eftersom de vittrat sönder under tidens gång. Då är den moderna tekniken, som laserskanning och D-Stretch, till god hjälp. Det är en närmast magisk upplevelse när något som varit omöjligt att se i tusentals år, plötsligt träder fram. Tekniken har också lett till flera omtolkningar, till exempel en bild som tidigare verkat föreställa en yxa istället visar sig vara en kaskelot med vatten sprutande från huvudet. Att vi upptäckt just så många kaskelotter i hällristningar får mig att misstänka att dåtidens människor ägnade sig åt valfångst med spjut, precis som fortfarande sker i Indonesien.

Bettina Schulz Paulssons nästa projekt handlar om att skapa en databas med alla de tusentals bilder från megalitgravar som hon samlat på sig. Hon har också väldigt mycket annat material att gå igenom.

- Men man måste inte åka särskilt långt för att hitta fantastiska fornlämningar. Ett av mina favoritut-

flyktsmål är hällristningarna i Lökeberg i Munkedals kommun.

Även hällmålningen i Tumlehed är intressant. Medan vi klättrar ner mellan snåren berättar Bettina Schulz Paulsson att den är unik i Sverige.

- Hällmålningar brukar vara kaotiska men figurerna i den här målningen är uppställda i tre rader. Den innehåller också flera båtar med älghuvud och bilder av tumlare, vilket inte finns någon annanstans i landet. Vattnet gick mycket högre här för 3 000 år sedan, så hällristningen skapades i ett område nära den dåvarande stranden. Bohuslän hade en rik marin fauna, så här måste ha varit gott att leva. Just denna målning upptäcktes av en fågelskådande pojke 1974, vilket är ett exempel på att många fornlämningar påträffas av en slump. Det får mig att misstänka att det finns en massa spännande lämningar kvar att hitta överallt i Europa. Därför planerar jag att snart åka på en tre veckors resa till Spanien och Portugal, tillsammans med familjen, och återigen gå på hällristnings- och megalitjakt. ■

INBLICK

DETTA HÄNDER JUST NU I UNIVERSITETSVÄRLDEN

493

FAKTA. Så många var de avgiftsskyldiga studenterna under förra året. Det är en liten ökning jämfört med 2017. Under hösten 2018 fördubblade IT-fakulteten antalet nyantagna studenter. En tredjedel av de avgiftsskyldiga studenterna fick hela studieavgiften finansierad med stipendier. Hur många som fick stipendier från hemländerna finns det inga uppgifter om.

MÅNADENS LÄTTRIMMADE AFORISM

Egalt:

Om risken för förlust är liten, blir vinsten lika trist som niten.

Suicidalt:

Brist på tid förkortar liv, likväl sökes tidsfördriv.

Guido Satir

Alias Guy Heyden, professor emeritus.
Foto: privat

Överskott blev underskott

RÄTTELSE. Ett större fel hade smugit sig in i handlingarna som skickades ut till styrelsen i början av februari, vilket påverkade resultatet. Felet upptäcktes dock i tid och i den beslutade årsredovisningen är det rätt siffror.

- Det var egentligen inget räknefel utan snarare ett fel i redovisningsmetod som gäller hur ackumulerade underskott inom utbildning ska redovisas i bokföringen, säger ekonomidirektör Peter Tellberg.

Det betyder också att notisen i förra numret av GU Journalen delvis var felaktig. Istället för ett överskott på 20 miljoner kronor blev det ett underskott på 62 miljoner kronor. Det är därmed första gången på 20 år som GU redovisar minussiffror.

Det låga söktrycket, i kombination med fler

anställda, är den främsta förklaringen.

Bland annat når GU, för sjunde året i rad, inte upp till regeringens utbildningsuppdrag. Inför 2019 gick universitetet in med en underproduktion inom utbildning som motsvarar 4 procent, totalt minus 83 miljoner kronor.

Förra året var det bara Samhällsvetenskapliga fakulteten som nådde sitt utbildningsuppdrag. Antalet anställda blev fler förra året, totalt 3,1 procent eller 178 fler årsarbetare, främst lärare och administrativ personal.

Vid årets slut uppgick det balanserade kapitalet till 1,2 miljarder kronor, varav tre fjärdedelar (778 miljoner kronor) ligger inom forskning. Det är, trots förra årets underskott, den största summan någonsin.

CITATET

”För högskolans del betyder detta att rektor börjar ses som en vd för Högskolan AB, som sedan själv utser alla andra chefer. Det innebär att det kollegiala ledarskapet – där forskare och lärare, som har den största kompetensen och insynen i verksamheten, tar ett gemensamt ansvar för kvaliteten – ersätts med en kommandostruktur med administrativa chefer i linje”

skriver bland andra **Jens**

Stilhoff Sørensen, lektor i globala studier, som är en av företrädarna för stiftelsen Academic Rights Watch.

...frågor till professor emerita **Susanne Pihl Baden** vid institutionen för biologi och miljövetenskap.

Vem bär största ansvaret för hårt vinklade nyheter eller överdrivna resultat?

- Alla har förstås ett ansvar, både forskaren, journalisten och kommunikötören. Min upplevelse

är att det förr, på 1990-talet, var ganska lätt att få läsa journalisternas texter om vår forskning innan de gick i tryck. Men när det ändå ibland blev fel ingress och rubriker fick man konstiga reaktioner från kollegor som tyckte att vi var sensationslystna. I de fall vi hade fått tillgång till fiskeridata och våra resultat var känsliga för fiskerinäringen, skadades en tillitsfull relation om rubriken var överdriven. Vi var därför extremt

försiktiga med journalister och undvek dem under en tid, vilket jag ångrar idag.

Tycker du att det har blivit svårare att nå ut med vetenskapliga rön idag?

- Nej, det tycker jag inte. Det är en stor hjälp att ha kommunikatörer som stöttar med popularisering av språket.

Kan det vara så att forskarna överdriver sina resultat för att få större genomslag?

- Jag känner inte igen bilden av att forskare generellt överdriver men visst kan det förekomma ibland. Det slår dock i slutändan tillbaka på forskarna själva och hjälper oss inte alls. Det är extremt viktigt att det blir korrekt så att forskarnas relativt goda rykte behålls.

ALLAN ERIKSSON

WEBBFRÅGAN: ÖVERDRIVNA FORSKNINGSNYHETER

Antalet kommunikatörer växer och arbetet med att nå ut med nya rön till nyhetsredaktioner har blivit en viktig del i kampen om forskningsanslag och universitetens varumärke. Det rapporterar Medierna i Sveriges Radio nyligen.

Tycker du att universitetet har ett ansvar när vetenskapliga resultat överdrivs?

JA 80 % NEJ 8 % VET EJ 12 %

Antal svarande: 64. Urvalet består av 100 anställda utifrån ett delvis slumpmässigt urval på 500 medarbetare.

Plan S ingen publiceringslösning

– Dagens system är inte bra. Men det betyder inte det kan ersättas med vilket annat system som helst.

Det menar Mia Liinason, Staffan I. Lindberg och Sebastian Westenhoff, Göteborgs universitets ledamöter i Sveriges unga akademi, med anledning av den omtalade Plan S.

Text: EVA LUNDGREN Foto: JOHAN WINGBORG

Mia Liinason

Plan S kommer att slå hårt mot främst unga forskare.

MIA LIINASON

Sebastian Westenhoff

PLAN S INITIERADES i höstas av ERC, Europeiska forskningsrådet, och är en reaktion på de stigande kostnaderna för vetenskapliga tidskrifter. Enligt den ursprungliga planen ska all offentligt finansierad forskning från och med 1 januari 2020 publiceras i öppet tillgängliga tidskrifter. Istället för prenumerationsavgifter finansieras dessa av att forskarna betalar för att få sina artiklar publicerade. Planen har lett till en mängd diskussioner och skickades därför i början av året på en konsultationsrunda.

– **ÖPPEN TILLGÄNGLIGHET** är en viktig fråga som i princip alla forskare ställer sig bakom, påpekar Mia Liinason, professor i genusvetenskap. Den kritik som framförts handlar dels om den snäva tidsramen, dels om att Plan S kommer att slå hårt mot främst unga forskare. Idag meriterar man sig genom att bli publicerad i tidskrifter med hög prestige, vilket i och för sig är problematiskt på många sätt. Men om Plan S genomförs enligt det ursprungliga förslaget, måste forskarna skicka sina artiklar till tidskrifter som är sämre, enligt de sätt vi utvärderar, och därför inte ger några meritpoäng. Vi får alltså ett system som inte hänger ihop och främst unga forskare kommer att hamna i kläm: de berövas möjligheten att meritera sig men ska ändå konkurrera med seniora forskare som hunnit få poäng enligt det gamla systemet.

OCKSÅ INTERNATIONELLA samarbeten riskeras om villkoren för publicering är helt olika i olika länder, påpekar Mia Liinason.

– Hur ska en svensk forskare som söker jobb i exempelvis USA kunna konkurrera om hen inte får public-

era sig i de ledande tidskrifter som gäller där? Istället för Plan S borde forskarna själva medverka i utformningen av ett system som tar höjd för de olikheter som finns i skilda ämnen: i vissa discipliner är det betydelsefullt att veta vem som granskar ens text, i andra är peer review anonymt. I många humanistiska ämnen är det seminariet som är det viktiga och man skriver monografier snarare än artiklar – alla dessa skillnader borde ett utvärderingssystem ta hänsyn till.

Plan S riskerar också att leda till sämre kvalitet på forskningen, menar Sebastian Westenhoff, professor i biofysikalisk kemi.

– **EN TIDSKRIFT SOM** tjänar pengar på antalet publicerade artiklar istället för på antal prenumerationer vill antagligen publicera så mycket som möjligt, kanske utan någon vetenskaplig granskning alls. Sådana tidskrifter finns det redan gott om. Det leder till sämre kvalitet samtidigt som besparingarna mycket väl kan utebli; kostnaderna finns ju fortfarande kvar och kan mycket väl stiga, precis som prenumerationskostnaderna gjort.

Inom många discipliner finns dessutom redan flera möjligheter att publicera öppet tillgängligt, system som är initierade av forskarna själva. Ett exempel är ArXiv, där forskare inom fysik, matematik och datavetenskap laddar upp manuskript innan de skickas in för granskning, förklarar Sebastian Westenhoff.

– Manuskripten är gratis och kan läsas av vem som helst. ArXiv har dessutom hög status och accepteras även av Nature och Science så länge man inte laddar upp deras editerade version. Också i andra fält är en liknande utveckling på gång, exempelvis BioRxiv inom biologiområdet.

Ytterligare ett publiceringssätt kallas green open access, vilket innebär att författaren publicerar sin artikel i en traditionell tidskrift men att den efter en viss tid, ofta 6-12 månader, är fri att publicera även öppet tillgängligt. Gold open access är ännu en variant där författaren kan betala en avgift, som dock ofta är ganska hög, för att göra sin artikel

OPEN ACCESS

omedelbart öppet tillgänglig.

Sebastian Westenhoff menar att de system som forskarsamhället redan tagit fram borde användas på mer konstruktiva sätt.

– OM EXEMPELVIS Vetenskapsrådet begärde att forskare publicerar i databaser liknande ArXiv skulle materialet bli öppet tillgängligt samtidigt som systemet med vetenskapligt granskade artiklar i högrankade tidskrifter kan behållas. Och om forskarsamhället gemensamt motsätter sig förlag som tar alltför höga avgifter kommer priserna att tvingas ner. Jag skulle exempelvis inte vilja köpa aktier i Elsevier nu när också University of California, som står för ungefär 10 procent av världens forskning, sagt upp sitt avtal.

Många ledande tidskrifter ägs dessutom av professionella organ, förklarar Staffan I. Lindberg, professor i statsvetenskap.

– American political science association äger exempelvis *American Political Science Review* och *Perspectives on Politics*. Tidskrifterna tar visserligen ut en avgift men överskottet går tillbaka till organisationen. Det är en typ av tidskrifter som verkligen kan sätta press på marknaden.

DET KONSORTIUM SOM står bakom Plan S kallas Coalition S och består av en internationell samling finansierare, bland andra Forte och Formas.

– Det låter kanske förtroendeingivande men enligt våra beräkningar stöder enbart cirka 3-5 procent av världens forskare planen, berättar Staffan I. Lindberg. Frågan är också hur planen ska fungera rent praktiskt: antag att en forskare får 40 procents finansiering från ERC och övriga medel från exempelvis Vetenskapsrådet, som inte accepterar Plan S. Forskaren kanske då väljer att skicka mindre intressanta resultat till

en öppet tillgänglig tidskrift och det verkligen viktiga till den prestigetidskrift som ger meritpoäng. Hur ska ERC hantera det?

ÄVEN OM VETENSKAPLIGA tidskrifter kostar mycket för svenska lärosäten idag utgör detta bara cirka 1 procent av kostnaderna för forskning, påpekar Staffan I. Lindberg.

– Och att uppmuntra forskare att publicera i mindre seriösa öppna tidskrifter kan leda till oanade problem. Idag oroar vi oss exempelvis för fake news. Vad händer om tusentals mindre nogräknade tidskrifter börjar publicera fake science? Visst kan uppseendeväckande vetenskapliga resultat vara korrekta men för det allra mesta är de inte det. Hur ska journalister och beslutsfattare kunna avgöra vad som går att lita på om de artiklar som publiceras finns i vad som verkar vara vetenskapliga tidskrifter när dessa inte har någon sorts kvalitetsstämpel?

Staffan I. Lindberg

Allt högre tempo i hetsigt system

Plan S förändrar förutsättningarna på den ena spelhalvan men inte på den andra. Därav alla starka reaktioner. Det menar Marica Ericson och Lena Lindgren som hoppas att all debatt ska leda till något gott: att akademikerna börjar tänka på varför de skriver – och varför de läser.

2011 GJORDE Lena Lindgren, professor vid Förvaltningshögskolan, en undersökning av vad det är som är så speciellt med de forskare som citeras extra mycket inom ett viss område. Hänger citeringsgrad enbart samman med forskningens kvalitet eller kan även annat spela roll, som publikationsland, metod, studiens design eller forskarens kön?

– Jag kom fram till att den viktigaste faktorn för att bli citerad är om forskaren är en kändis. Annorlunda uttryckt, om Robert Merton sagt det, måste det vara sant.

Robert Mertons artikel *The unanticipated consequences of purposive social action* från 1936 var den artikel som blivit mest citerad i Lena Lindgrens undersökning.

– Det kanske inte är så konstigt att en så gammal studie hunnit bli uppmärksam ganska ofta men av de 806 citeringar jag noterade hade 300 tillkommit sedan 2009 – alltså på två år. Mertons helt och hållet teoretiska undersökning av Sovjetunionens industriella system citeras också ofta som om den byggde på empiriska data. Titeln på studien är förstås spännande och

Marica Ericson menar att forskarna måste börja se sig som författare.

kan vara en bidragande orsak till att den blivit så citerad.

En annan ofta citerad forskare är Peter Smith som i en studie från 1993 gjorde intervjuer om spädbarnsdödlighet med tio chefer vid olika mödravårdscentraler i Manchester, berättar Lena Lindgren.

- Det är ju en väldigt liten undersökning men refereras ändå till i artikel efter artikel.

MARICA ERICSON, professor i fysikalisk kemi och ledamot i ledningsgruppen för ASK, Enheten för akademiskt språk, menar att forskare framför allt är kritiska när de bedömer forskningsansökningar, men mindre noga med att kritiskt förhålla sig till redan publicerade artiklar.

- Förr fanns nog mer av en dialog i de vetenskapliga artiklarna, man kunde till och med kritisera en annans text i den egna artikeln. Men eftersom forskare idag bedöms efter hur mycket de publicerar, gäller det att skriva på. Massproduktionen av texter gör att det blir omöjligt att ha koll på allt som publiceras, till och med inom det egna området. Istället för att läsa själv och göra egna

bedömningar blir forskarna tvungna att förlita sig på andras värderingar, exempelvis att prestigetidskrifterna faktiskt innehåller den mest intressanta forskningen. Självklart finns då en risk att man missar något väsentligt.

SYSTEMET DRIVER PÅ sig självt i ett allt högre tempo, påpekar Marica Ericson.

- Publiceringshetsen gör att fokus alltmer ligger på att skriva om nya upptäckter, istället för att reproducera och validera tidigare fynd. Själv har jag råkat ut för att inte bli trodd när jag publicerat resultat som står i strid mot de redan vedertagna. "Visa på vilket sätt jag har fel", uppmanade jag då, men det verkar vara svårt att ändra på sådant som allmänt uppfattas som sant, trots att det kanske saknas belägg.

Det väldiga publicerandet leder också till att forskarna koncentrerar sig till allt smalare fält och uttrycker sig alltmer specialiserat i ett substantivspråk utan subjekt, berättar Lena Lindgren.

- Vi får vad statsvetaren Li Benich-Björkman och sociologen Valter Korpi kallar pegaser, alltså över-

Fakta

Intresserad av varför vi skriver? Då kanske seminarieriet *Det akademiska skrivandets politiska ekonomi* är något för dig. Nästa tillfälle är kl. 12.00–14.00 den 28 maj i rum H525 på Humanisten.

För mer information:

<https://sprak.gu.se/forskning/forskningsomraden/sprak-i-samhallskontext/det-akademiska-skrivandets-politiska-ekonomi>.

Den viktigaste faktorn för att bli citerad är om forskaren är en kändis.

LENA LINDGREN

jordiska varelser som flyger fram i oanad hastighet någonstans högt ovanför våra huvuden. Eftersom vi nere på marken bara hinner se pegasernas trassliga svansar har ett antal pegasryktare utvecklat ett verktyg, diskursen, för att reda ut hårsvallet. Ytterligare ett viktigt analytiskt begrepp är "tornputsare", personer som gnider så frenetiskt på sitt eget lilla utsiktstorn att de inte hinner lägga märke till de andra tornen runt omkring.

MERITERINGSSYSTEMET har fått forskarna att uppfatta skrivande som en produkt snarare än som en skapande process, påpekar Marica Ericson.

- Vi forskare, kanske särskilt inom de naturvetenskapliga ämnena, borde börja bekänna att vi faktiskt är författare. När jag sitter och skriver, vare sig det är en vetenskaplig artikel, en forskningsansökan eller en kort kommentar till en student, leder själva arbetet med att formulera mig i ord till en organisering av tankarna där nya idéer uppstår. Sådant är viktigt även i de mest abstrakta ämnen. Nyligen läste jag exempelvis en lärobok i kvantmekanik och blev riktigt lycklig över att språket var så tilltalande. Filosofen Jonna Bornemark talar om förnufts ratio, som fokuserar på det mätbara, och intellectus, som är den mer prövande och utforskande sidan av tänkandet. Det vi behöver är en balans, det är bra att mäta för att förhindra godtycke, men grunden måste vara ett intellektuellt resonande.

Att artiklar i högt ansedda tidskrifter ger poäng till forskarna och pengar till institutionerna är dock ingen lag, påpekar Lena Lindgren.

- Vi tror att vi befinner oss i ett panoptikon, alltså ett fängelse där fångarna ständigt måste uppträda oklanderligt eftersom de aldrig vet när de är övervakade. Men egentligen är vi fria att bestämma att helt andra saker är viktiga än att ytterligare bidra till massproduktionen av artiklar. Vi skulle exempelvis kunna få poäng för att vi samverkar med samhället eller för att våra utbildningar leder till bra jobb för studenterna ...

Flera avtal med de stora förlagen

– Att göra forskning öppet tillgänglig är en process som pågått i över 20 år. Plan S är ett sätt att skynda på den utvecklingen. Genomförandet kommer dock inte att innebära någon större skillnad för forskarna, åtminstone inte än på flera år.

Det påpekar flera bibliotekarier på UB.

INGER PETERSSON, Lena Ivarsson och Annica Rydholm är universitetsbibliotekarier vid Digitala tjänster på UB. De förklarar att Plan S bland annat handlar om att komma till rätta med så kallad hybridpublicering. Det innebär att en forskare som vill få sin artikel öppet tillgänglig betalar en så kallad APC, Article Processing Charge, samtidigt som biblioteket också betalar för prenumerationen, så kallad "double dipping".

Bibsam, ett konsortium av universitetsbibliotek där även Göteborgs UB är med, har sedan några år tillbaka tecknat ett antal transformative agreements, alltså övergångsavtal, med flera stora förlag. De ska leda till att hybridpubliceringarna så småningom fasas ut, berättar Inger Petersson.

– AVTALET INNEBÄR ATT biblioteken tar över APC:erna. På så sätt får vi en mer samlad och transparent bild av kostnaderna istället för att de ska ligga spridda på olika fakulteter och institutioner. Tanken är att biblioteken så småningom endast betalar för APC:erna, inte för prenumerationerna.

Plan S accepterar dessa övergångsavtal om de ingås senast vid utgången av 2021 samt om de gäller högst tre år, förklarar Annica Rydholm.

– Under en period blir det alltså

dyrare för biblioteket, med dubbla avgifter, men i det längre perspektivet är förhoppningen att kostnaderna går ner.

Bibsam har den här typen av övergångsavtal med de flesta stora förlag, exempelvis Springer, Cambridge University Press och Oxford University Press. Också en överenskommelse med Wiley är på gång. Bibsam har också ett antal andra avtal som ger forskarna rabatt på APC:er.

AVTALET MED ELSEVIER är uppsagt sedan 30 juni 2018.

– Plan S har orsakat stor debatt bland forskarna, påpekar Lena Ivarsson. Många tror att planen kommer att leda till sämre kvalitetsgranskning och en hård styrning av var man får publicera. Man menar också att tidsramen för genomförandet, den 1 januari 2020, är för snäv. Men med de många avtal som biblioteken har tecknat kommer forskarna i de allra flesta fall att kunna fortsätta publicera i de prestigetidskrifter som de är intresserade av. Och nya avtal kan tecknas fram till och med 2021 och gäller till 2024. Alltså har vi inte så ont om tid.

Öppen tillgänglighet har diskuterats länge inom forskarvärlden. Redan 1997 bildades exempelvis SPARC, Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition, som verkar för öppen publicering.

– Det gör även Berlindeklarationen från 2003. Sveriges regering och EU arbetar också sedan flera år för öppen publicering, liksom flera av de stora finansörerna, som Vetenskapsrådet och Wallenbergstiftelserna, berättar Lena Ivarsson.

Plan S kommer ursprungligen från ett forskarinitiativ inom Science Europe, där även forskare vid GU fanns bland de rådgivande. En

roadmap fastslogs 2013 som ledde till Plan S, berättar Erik Boström, chef på Samhällsvetenskapliga biblioteket.

– Det handlar inte bara om att allmänheten ska ha tillgång till forskning utan också om att forskarna själva ska ha det. Med de avgifter som finns idag har lärosätena ingen chans att köpa tillbaka alla de resultat som de egna forskarna publicerat. För personer i utvecklingsländerna är förstås möjligheterna att läsa dyra tidskrifter ännu mindre.

Övergången till att betala för öppet tillgängliga artiklar istället för prenumerationer är tänkt att leda till lägre kostnader.

Är det säkert att det blir så?

– Det finns redan ett antal öppet tillgängliga kanaler som tar väldigt höga avgifter för publicering via APC:er, så det är inte självklart att kostnaderna blir så mycket lägre, förklarar Erik Boström. Biblioteken kommer förstås att göra vad de kan för att skapa avtal som både garanterar öppenhet, rimliga kostnader och den kvalitet forskarna kräver.

Tanken är att biblioteken så småningom endast betalar för APC:erna.

INGER PETERSSON

Fakta Plan S

Vetenskaplig publicering kostar Sveriges lärosäten cirka en halv miljard kronor årligen, främst på grund av höga prenumrationsavgifter. Bibsam är ett konsortium där alla landets universitetsbibliotek är med, <http://www.kb.se/bibliotek/centrala-avtal/Om-bibsamkonsortiet/>. UB:s avtal som ger rabatt på APC:er finns här: <http://www.ub.gu.se/publicera/open-access/publiceringsavgifter-och-rabatter.xml>.

Coalition S är ett konsortium som initierats av Europeiska forskningsrådet samt ett antal forskningsfinansierare. Konsortiet lanserade hösten 2018 Plan S som innebär att all offentligt finansierad forskning från och med 1 januari 2020 ska publiceras öppet tillgängligt. Forskarna behåller också sin copyright.

Plan S stöder även DORA (The San Francisco Declaration on Research Assessment).

War Remains

Marie Cronqvist & Lina Sturfelt (eds.)

Tsangnyön Herukas sånger

STEFAN LARSSON

STAFFAN WAHLGREN

THEODORE METOCHITES' SEMEIOSEIS GNOMIKAI 61-70 & 72-81

Annika Berg

DE SAMHÄLLSBESVÄRLIGA

Kriterium utvidgas

Intresserad av att ge ut vetenskapliga böcker? I så fall kanske Kriterium är något för dig. Det är en plattform för publicering av böcker med öppen tillgång som nu blivit ett nationellt konsortium.

– Sedan starten 2016 har 16 böcker publicerats och lika många är på gång. Kriterium innebär ett återupprättande av monografin som publiceringsform, förklarar ordförande Åke Ingerman.

KRITERIUM ÄR EN plattform för granskning, publicering och spridning av vetenskapliga böcker och är ett nationellt initiativ som går i linje med Plan S och dess principer om direkt öppen tillgång till aktuell forskning. Plattformen innebär ett samarbete mellan förlag, forskningsfinansierare och i dagsläget nio lärosäten.

Åsa Arping

Kriterium framhålls som ett gott exempel i Kungliga bibliotekets nyligen publicerade utredning om öppen tillgång. Eftersom granskningen håller mycket

hög kvalitet får böckerna också poäng enligt den så kallade Norska listan, berättar Åsa Arping, ordförande för redaktionsrådet.

– Processen går till så att en författare skickar sitt manus till ett förlag, som kontaktar oss. Vårt redaktionsråd beslutar om granskning och utser en vetenskapligt ansvarig, som måste vara minst docent. Den ansvarige utser i sin tur två oberoende granskare och håller ihop processen ända fram tills att ett publiceringsfärdigt manus är klart. De sakkunniga är anonyma men inte den vetenskapligt ansvarige som författaren kan ställa frågor till och diskutera med.

Alla forskare är välkomna att använda Kriterium, inte bara de som är anställda vid något av de medverkande lärosätena.

– VI SAMARBETAR MED två förlag, Makadam och Nordic Academic Press, men forskaren är inte bunden att ge ut sitt verk just där, utan kan exempelvis välja ett mindre förlag som inte har så stora granskningsmöjligheter själva.

Konsortiet finansieras genom medlems- och publiceringsavgifter samt av externa bidrag. UB bidrar med kompe-

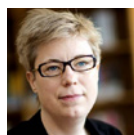
tens, drift och förvaltning. För den forskare som vill publicera via Kriterium handlar det om cirka 15 000 kronor per bok, en summa som främst täcker kostnader för den vetenskapligt ansvarige och för granskning.

– Vi erbjuder en infrastruktur för vetenskaplig publicering med transparens i processen och kvalitet i resultatet, förklarar Åke Ingerman. En styrka är att vi inte är kommersiella utan forskningsstyrda. Genom samarbete, istället för konkurrens, ger vi förutsättningar för olika texter att få legitimitet och bli erkända. Inte minst viktigt är att vi kan sprida böcker inom smala områden och med hjälp av granskningen skruva på texterna lite extra så att de verkligen håller högsta kvalitet.

Åke Ingerman

Kriterium tar inte emot läroböcker eller avhandlingar. Hur man ska göra med andra typer av verk, som exempelvis experimentella konstböcker, hör till de frågor som kommer att diskuteras vidare.

Maja Pelling

– De böcker som är aktuella för oss ska ha en svensk anknytning men måste inte vara på svenska,

berättar samordnaren Maja Pelling. Den mest nedladdade boken är faktiskt den bysantiske statsmannen Theodore Metochites anteckningar från 1300-talet, utgivna och översatta av Karin Hult. Texten är på medeltida grekiska med en engelsk översättning på motstående sida. Den näst mest nedladdade boken är *Sensitive objects* av Jonas Frykman och Maja Povrzanovic Frykman. Sedan maj 2016 har 10 500 nedladdningar gjorts av våra böcker och våra sidor har besökts 44 000 gånger. ■

Fakta

Kriterium är en plattform för granskning, publicering och spridning av vetenskapliga böcker. GU är värd för Kriterium, som leds av en styrgrupp med representanter för universiteten i Göteborg, Karlstad, Lund, Malmö, Umeå, Uppsala, Örebro, Mittuniversitet och Södertörns högskola. Också Vetenskapsrådet, Riksbankens jubileumsfond och Kungliga biblioteket är representerade, liksom Nordic Academic Press/Makadam förlag som har en delad plats.

Äldres rätt till KULTUR

Text & foto: ANNA REHNBERG

Digital kultur kan få äldre att må bättre. Det är ett av resultaten av ett unikt forskningsprojekt som leds från institutionen för vårdvetenskap och hälsa. De intervjuar pensionärer, personal och anhöriga om deras upplevelse av klassisk musik.

DET BLÄSER SNÅLT och regnet hänger i luften. Våren dröjer med sin värme, men inne på Södergårdens äldreboende i Örkelljunga är stämningen varm. Två spelemän underhåller med musik och berättelser om skomakaren August Strömberg i Gät, en person som funnits i verkligheten. Publiken skrattar gott och applåderar när den sista folkvisan klingat ut.

Att musiken väcker minnen bland åhörarna blir tydligt när Helle Wijk och Eva Jakobsson Ung efter framträdandet intervjuar varsin trio bestående av en pensionär på äldreboendet, anhörig och personal efter framträdandet.

- Vi får så mycket berättelser till oss, säger Helle Wijk.

- Jag sjöng i kör som ung. På cykeln hem efter varje körövning sjöng jag för full hals, minns Ulla 93 år och ler.

Tillgång till kultur är en mänsklig rättighet enligt FN - även när ålder och sjukdom gör att man inte längre kan ta den till sig. Idag har alla med tillgång till digitala medier möjlighet att se och lyssna på musikframföran-

Liveuppträdanden kombineras med en förinspelad konsert eller föreställning.

den via exempelvis Kulturarenan, GSO play och Musik i Syd channel.

Betaniastiftelsen, som driver Kulturarenan, har tagit initiativ till ett tvåårigt projekt i Västra Götalandsregionen och Region Syd. Tanken är att undersöka om digital kultur tillgång har betydelse för välbefinnande och existentiell hälsa bland vård- och omsorgstagare, deras närstående och personal inom vård och omsorg.

- FÖRHOPNINGEN ÄR ATT projektet ska bidra till att fler inom äldreomsorgen får upp ögonen för möjligheterna med kulturutbud på nätet, säger Ulrika Gudmundsson Schönberger, musikproducent på Musik i Syds satsning Musik i vården.

- Om vi får evidens för kulturens betydelse för välbefinnandet innebär det en välbehövlig statushöjning av kultur inom vården. Det är guld värt att få detta beforskat, anser Ulrika.

Projektet går till så att musiker ur Göteborgs Symfoniker, GSO, uppträder på fem äldreboenden i Västra Götaland och Musik i Syd på sex i Region Syd. Liveuppträdandet kombineras med en förinspelad föreställning eller konsert. Musik i Syd visar den inspelade föreställningen digitalt några dagar tidigare och följer sedan upp med en föreställning av samma musiker på plats. GSO kombinerar levande musik med en förinspelad konsert under ett och samma uppträdande. När solisten Liv Dahrén spelar harpa live, spelar hela Symfoniorkestern med på storbildskärm.

Betaniastiftelsen deltog i ett liknande projekt om digital kultur tillgång i Norrbotten 2014-2016, men då deltog inga forskare.

- Därför tog de kontakt med oss, säger Helle Wijk. Vi kan utforska upplevelsen och innebörden med vetenskapliga metoder.

HON OCH EVA är båda sjuksköterskor och professorer med lång erfarenhet av bland annat personcentrerad vård och vård för äldre. De använder en kvalitativ metod med öppna samtalsfrågor. Hur upplevde du konserten? Vilka känslor väckte den? Beskriv hur musiken kändes i kroppen? Andra tankar runt musikupplevelsen? Svaren spelas in, skrivs sedan ner ordagrant och analyseras som en helhet.

Fakta

Syfte: Undersöka om reell och digital kultur tillgång har betydelse för välbefinnande och existentiell hälsa för pensionärer på äldreboenden, deras anhöriga samt vårdpersonal.

Pågår: 2018–2020.

Medverkande: Forskarna Hel-le Wijk och Eva Jakobsson Ung vid institutionen för vårdvetenskap och hälsa. Göteborgs Symfoniker och Musik i Syd. Betaniastiftelsen, som utvecklar sjukvård och omsorg utan vinstsyfte.

Finansiering: Familjen Kamprads Stiftelse

Digitala kulturkanaler fritt tillgängliga för alla med tillgång till digitala medier:

<http://kulturarenan.se/>

www.gso.se/gsoplay/

www.musikisyd-channel.se/

Rapporten kommer att distribueras till samtliga äldreboenden som anmält sitt intresse för att delta i studien.

Eva Jakobsson Ung och Helle Wijk menar att kultur är viktigt, även för dem som inte själva kan ta sig till en kulturinstitution.

- Den kvalitativa metoden ger oss möjlighet att borra under ytan utifrån olika innebörder och teman, säger Eva.

Här använder de sig av WHO:s åtta dimensioner av existentiell hälsa, bland annat "upplevelser av mening med livet", "känslor av lugn" och "kontakt med något större som ger trygghet och optimism".

Eva ger ett exempel:

- **EN ANSTÄLLD PÅ** ett äldreboende blev helt betagen av harpan. Det kändes som om axlarna föll ner, lugn och harmoni infann sig, berättar Eva.

Det är inte första gången sammanhanget mellan kultur och hälsa studeras. Det är samarbetet mellan vårdforskare, musikinstitutioner, Betaniastiftelsen och den digitala tekniken som gör projektet unikt.

- Om projektet visar positivt resultat hoppas vi att det ska spridas även till andra områden där människor

har svårt att ta sig till kulturarenorna, exempelvis inom psykiatri och kriminalvården, säger Helle.

Dagen går mot sitt slut och de båda vårdprofessorerna sätter sig i Helles bil för att återvända till Göteborg. Nu har de snart besökt alla äldreboenden och kan börja sammanställa sitt stora intervjumaterial. Det ska bli en vetenskaplig artikel på engelska och en populärvetenskaplig rapport på svenska. Två blivande specialistsjukköterskor kommer också att använda materialet till sitt examensarbete. Har de då själva någon musik- eller kulturupplevelse som etsat sig fast?

- Jag har alltid spelat piano. Jag minns när jag var 6-7 år och något jag övat på verkligen satt i kroppen, det var lycka, säger Helle.

För Eva var det en Bruce Springsteen-konsert på Ullevi en varm sommardag 2009.

- Jag minns att jag tänkte "Dör jag nu så dör jag lycklig". ■

Små steg mot mindre frihet

Sedan 2017 har en tredjedel av världens nationer gått tillbaka när det gäller demokratisk utveckling. Det visar helt ny forskning vid V-Dem-institutet.

– Tidigare har det krävts en revolution eller militärkupp för att få en demokrati att gå under. Nu handlar det istället om små steg mot ökat auktoritärt styre, förklarar forskaren Anna Lührmann.

I **SLUTET AV JANUARI** presenterade V-dem-institutet världens första långtidsstudie sedan 1900 när det gäller länders utveckling mot ett mer auktoritärt och mindre demokratiskt styre. Bakom studien står Anna Lührmann och Staffan I. Lindberg.

Studiens resultat är oroande.

– Mer än hälften av världens länder är idag demokratier, vilket förstas är mycket positivt i ett längre perspektiv, förklarar Anna Lührmann. Men tendensen mot mer auktoritära styren finns överallt, exempelvis i Ungern och Polen, i Brasilien och Venezuela samt i USA. Till detta kommer ökad repression i bland annat Ryssland och Turkiet. Idag är det lika många länder som utvecklas bakåt som går framåt när det gäller demokrati, 24 länder i vardera riktningen. Den enda region där demokratin generellt ökar, om än inte så mycket, är Afrika söder om Sahara.

Bland de nationer som blivit mer auktoritära finns flera av världens mest folkrika: Indien, USA, Brasilien och Ryssland.

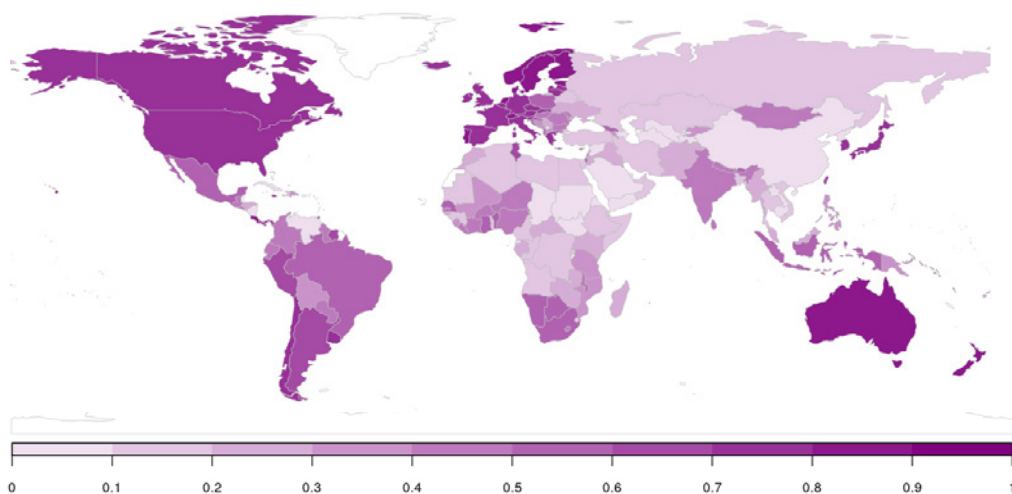
– Till skillnad från tidigare i historien handlar det om länder som antingen har en lång demokratisk tradition eller åtminstone, som i fallet Ryssland, varit på väg mot mer öppenhet. När ett relativt demokratiskt land förändras sker det ganska smygande, exempelvis genom attacker mot den fria pressen och mot oppositionspartier, och ledaren motiverar gärna sina handlingar

med att han bara följer folkviljan. Bland exemplen finns Venezuela, som länge framstod som stabilt och välmående, men som nu befinner sig i kaos, och det tidigare förhållandevis demokratiska Turkiet som har utvecklats till ett auktoritärt styre med starka inslag av islamistisk nationalism.

DET VAR GENOM att utlysa undantagstillstånd efter kuppörsöket 2016 som Erdogan stärkte sin makt. Sedan dess har drygt 40 000 personer fängslats, anklagade för delaktighet i kuppen och 140 000 personer har förlorat sina jobb, samtidigt som pressfriheten har strypts, påpekar Anna Lührmann.

– En helt ny studie, som jag gjort tillsammans med Bryan Rooney vid Instituto Carlos III-Juan March i Madrid, visar att just undantagstillstånd ökar risken för ett auktoritärt styre med hela 60 procent. Att president Donald Trump deklarerade undantagstillstånd för gränsen mot Mexiko den 15 februari är alltså oerhört oroande. Reaktionerna i USA har dock varit starka, vilket förstas är ett gott tecken. Men utvecklingen i USA är inte bra; 2015 låg landet på sjunde plats bland världens demokratier, 2017 hade man åkt ner till plats 31, bland annat på grund av regeringens minskade respekt för konstitutionen och för rättsväsendet. Polariseringen har också ökat i USA, alltfler amerikaner säger exempelvis att de inte vill att deras barn gifter sig med en person som sympatiserar med ett annat parti än de själva.

OCKSÅ INOM EU ökar de auktoritära krafterna. I Ungern har oberoendet för domstolar, medier och universitet kraftigt försämrats, vilket bland annat lett till att Viktor Orbáns parti Fidesz nyligen utslöt ur EU-parlamentets största grupp, centerkonservativa EPP. Ungern, men även Polen, är också sedan förra året föremål för EU:s så kallade artikel 7-förfarande, eftersom länderna anses riskera att allvarligt åsidosätta unionens värden.

Ju starkare färg desto mer demokratiska samhällen. Bilden kommer från V-Dem.

Fakta

Enligt Harvardforskaren Samuel P. Huntington har världen upplevt tre demokratiseringsvägar: början av 1900-talet, efterkrigstiden samt 1970–80-talet. Världen har också varit med om två perioder med uppsving för auktoritära regimer: 1930-talet och 60-talet. Enligt Staffan I. Lindberg och Anna Lührmann, föreståndare respektive vice föreståndare för V-dem-institutet, står världen nu inför en tredje väg mot auktoritärt styre.

Läs rapporten:

www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13510347.2019.1582029.

Men auktoritära krafter växer även i övriga EU, påpekar Anna Lührmann.

- Tyska Alternative für Deutschland är ett högerpopulistiskt parti, som visserligen påstår att de värnar om demokratiska värden. Men samtidigt säger de andra saker också, som att nazismen kan viftas bort från den ärorika tyska historien, ungefär som lite fågelskit på rockslaget.

Samtidigt finns också ett starkt motstånd mot den auktoritära utvecklingen, exempelvis i Polen.

- Där ska det hållas parlamentsval till hösten och presidentval våren 2020, och det är inte alls säkert att den nuvarande regeringen sitter kvar.

NÅGON ENKEL ORSAK till den negativa utvecklingen, som dålig ekonomi eller stora flyktingströmmar, går inte att peka på, menar Anna Lührmann.

- Men de etablerade partierna har ett stort ansvar när det gäller att göra motstånd mot populism och enkla förklaringar till sammansatta problem, deras agerande kommer att få stor betydelse för den framtida utvecklingen.

Hur allvarlig är då demokratins kris? Anna Lührmann menar att man inte ska överdriva utvecklingen.

- Demokrati är trots allt något de flesta människor vill ha, inte minst världens många migranter som nästan alltid söker sig till fria och öppna samhällen. Det kan förstås bero på att demokratiska länder är mer välmående och framgångsrika än auktoritära stater. Men oavsett anledning lockar de frihetliga länderna. Men det den pågående utvecklingen visar är att våra fri- och rättigheter aldrig kan tas för givna.

Text: **EVA LUNDGREN**

Foto: **JOHAN WINGBORG**

Familjevänligt på GU

– Utan stöd från min man hade jag aldrig kommit så här långt i min akademiska karriär, säger Alesia Tietze, en av de nya unga forskarna vid WCMTM och institutionen för kemi och molekylärbiologi.

Hon är tvåbarnsmamma från Tyskland där forskning och familjeliv ofta innebär en svår balansgång.

ATT VARA FORSKARE i Tyskland skiljer sig ganska mycket från vad vi är vana vid i Sverige.

Tyskland har exempelvis fram tills helt nyligen inte haft ett tenure track-system, alltså en utstakad karriärväg för forskare, berättar Alesia Tietze.

– Man lever på olika stipendier och hoppas så småningom kunna få en anställning. Efter att ha varit postdoktor vid Iowa State University i USA ett år fick jag lyckligtvis ett återvändarstipendium av Technische Universität Darmstadt som var särskilt riktat till kvinnor. Den tyska kemiska industrifonden gav mig sedan ett treårigt Liebig-stipendium, som stöttar framtida universitetslärare inom kemiområdet, med möjlighet till ytterligare tre års förlängning. Som mamma var den tryggheten väldigt viktig.

HON BLEV OCKSÅ utvald till det särskilda mentorsprogrammet ProProfessors, som universitet i Hessen står bakom, och som bistår unga kvinnliga forskare.

– På pappret verkar det alltså göras ganska mycket för kvinnor inom akademien, berättar Alesia Tietze. Exempelvis TU Darmstadt marknadsför sig som familjevänligt, bland annat eftersom universitetet erbjuder

Alesia Tietze förundras över sin familjevänliga GU-institution.

barnomsorg. Men de cirka 80 platser det handlar om är inte särskilt mycket för ett lärosäte av ungefär GU:s storlek. Barnen måste dessutom hämtas senast klockan 16. Institutionen för biologi hör till de delar av TU Darmstadt som tagit det familjevänliga perspektivet på allvar genom att förlägga viktiga möten och seminarier till lunchtid.

– Och för två år sedan medverkade jag i att göra en lista på familjevänliga åtgärder som skulle kunna genomföras vid kemiinstitutionen, där jag var verksam, exempelvis sluta med kollokvier klockan 17 på eftermiddagen. Ingenting har dock hänt ännu. Institutionens äldre professorer påpekar att kollokvierna alltid legat sent på

eftermiddagen, och att ingen är missnöjd med det, förutom jag.

Att försöka skapa ett familjevänligt lärosäte handlar dock inte bara om att underlätta för småbarnsföräldrar, menar Alesia Tietze.

– Det kan lika gärna handla om att få tid över för åldriga föräldrar eller för en familjemedlem med funktionsnedsättning. De äldre professorerna har aldrig behövt bry sig, eftersom hemmafruar som tar hand om allting fortfarande är så vanliga i västra Tyskland. Men det håller trots allt på att förändras, även om det tar tid.

ALESIA TIETZE MENAR att hon själv inte hade lyckats komma särskilt långt i karriären om hon inte haft en stöttande man.

– När min äldste son föddes var jag föräldraledig ett år. Min andre son kunde jag bara vara hemma med i tre månader, enligt Liebig-stipendiets regler. Jag hade visserligen kunnat pausa stipendiet men hade då hamnat utanför det tyska socialförsäkringssystemet. Så vi löste det tillsammans genom att min man, som också är forskare, gick ner i tid på sitt arbete.

Sedan december är familjen i Göteborg.

– Vi hade bestämt att om någon av oss får en bra tjänst flyttar vi dit tillsammans, oavsett vem av oss det gäller. Så nu söker min man jobb inom industrin här. Men jag blir ständigt lika förvånad över föräldrapenning, öppen förskola och att min institution självklart planerar verksamheter så att de ska passa lämning och hämtning på dagis!

Alesia A. Tietze

Jobbar som: Biträdande universitetslektor i medicinsk kemi vid institutionen för kemi och molekylärbiologi/Wallenberg centrum för molekylär och translationell medicin.

Familj: Maken Daniel och två söner, 7 och 2 år gamla.

Bor: I Göteborg.

Intressen: Mountainbike, joggning samt att resa tillsammans med familjen.

Text: **EVA LUNDGREN**

Foto: **JOHAN WINGBORG**

UTBLICK

DETTA HÄNDER JUST NU I UNIVERSITETSVÄRLDEN

STARTSKOTT FÖR EUTOPIA

NÄTVERK. I slutet av februari lanserades det nya nätverket Eutopia i Bryssel. GU har tillsammans med fem andra lärosäten skapat en allians för att stärka det europeiska samarbetet inom forskning och utbildning. En delegation från Göteborgs universitet, med bland andra rektor Eva Wiberg, var i Bryssel för att delta i presentationen av Eutopia. Rektorer från nätverkets övriga medlemmar - Vrije Universiteit Brussel, University of Ljubljana, L'Université Paris

Seine, Pompeu Fabra University i Barcelona och University of Warwick - fanns också på plats. Samtidigt lämnades en ansökan in om finansiering från EU genom Erasmus+ European Universities.

- Tillsammans har nätverket nu tagit fram en genomarbetad och välskriven ansökan i stark konkurrens med andra universitet. Oavsett hur resultatet blir är detta början på ett spännande samarbete, säger Eva Wiberg.

Eutopia är en akronym för *European Universities Transforming to an Open Inclusive Academy for 2050*, och just öppenhet och inkluderande är ledord. Tanken är att studenter och personal ska kunna röra sig fritt mellan de universitet som ingår i alliansen, som har fokus på globala utmaningar. Totalt består nätverket av 165 000 studenter och 30 000 anställda.

INGET FARTYG I SIKTE

SKAGERAK. Den 2 april skulle universitetets nya fartyg varit klart för leverans enligt det tilläggsavtal som tecknades med varvet i november 2018. Eftersom varvet inte lyckats färdigställa fartyget har uni-

versitetet nu rätt att hämta det i befintligt skick, alternativt häva köpet.

- För att kunna fatta beslut behöver vi ett genomarbetat underlag, därför kommer det tyvärr att dröja ytterligare en tid, förklarar dekan Göran Hilmersson, tillika styrgruppens ordförande.

Mycket av de återstående arbetena har utförts av varvet men framdrivningsproblematiken är fortfarande olöst.

- Även om beslutet om

övertagande eller hävning ännu inte kan fattats måste vi skapa en beredskap för att kunna hämta fartyget och färdigställa henne i Sverige. Det är inte säkert att vi behöver ett varv, kanske räcker det med en kajplats med tillgång till viss infrastruktur. Vi undersöker nu vilka alternativ som finns på placering och vilken lösning på framdrivning som vi skulle kunna gå vidare med.

Illustration: KRISTINA EDGREN

UGOT FÅR GRÖNT LJUS

CENTRUM. Efter halvtid har nu universitetets satsning på UGOT Challenges (som startade 2016 och som omfattar 300 miljoner kronor i sex år) utvärderats och rektor har beslutat att centrumbildningarna får fortsatt finansiering fram till och med mars 2022.

Varje centrum har utvärderats av två externa oberoende sakkunniga som fokuserat på hur väl man följer policy och regler för centrum vid GU, samt hur centrumen uppfyller målen i utlysningen för UGOT Challenges. Underlagen bestod av årsrapporter samt självvärderingar. Enligt den sammanfattande rapporten kommer utvärderarna fram till att "de sex centrumbildningarna arbetar i enlighet med de föresatser som angavs vid inrättandet och att de har åstadkommit en imponerande vetenskaplig produktion och konstruktiv samverkan med icke akademiska aktörer".

Alla centrum får specifika rekommendationer av olika slag att ta med sig i sin fortsatta utveckling av verksamheten. En sådan att publicera multidisciplinär forskning i prestigefulla tidskrifter. En annan är att utveckla fakultetsöverskridande kurser, program och doktorandutbildningar. För att ytterligare betona vikten av internationalisering föreslår bedömare att det förs in som ett kriterium under rubriken: *Operation and activities*.

Vifta inte bort klara bevis för klimatförändringar!

INTERVJUN MED ANNA Wåhlin i föregående nummer fick mig att reagera. En välrenommerad klimatforskare avfärdar slutsatser och rön från den internationella klimatpanelen - IPCC, i parti och minut. Men en forskare ska väl ändå få säga sitt hjärtas mening i en intervju? Jodå, men det kan också vara på sin plats med ett svar, särskilt med tanke på att klimatfrågan, av de flesta klimatforskare, anses vara en ödesfråga för mänskligheten. Jag diskuterar nedan ett antal citat, där jag utgår ifrån att Wåhlin blivit korrekt citerad. Själv är jag inte klimatforskare och lutar mig därför i detta inlägg på IPCC:s rapporter och forskningsartiklar.

CITAT 1: ”Den klimatdebatt som pågår just nu är Anna Wåhlin kritisk till. Hon menar att media målar upp en hotfull bild av en kommande katastrof, som det inte finns mycket stöd för.”

Kommer den hotfulla bilden verkligen från medierna? FN:s generalsekreterare, FN:s klimatpanel IPCC, ledande politiker och många enskilda forskare har ju, utan påståtningar från media, pekat ut klimatfrågan som en ödesfråga för mänskligheten.

CITAT 2: ”Vattenståndshöjningen har dock inte påverkats, den ligger sedan 10 000 år tillbaka på cirka 3 millimeter per år.”

Wåhlinns beskrivning är en kraftig förenkling och ger ett missvisande intryck. Det låter som om det varit en konstant höjning som pågått i 10 000 år och att den därför knappast kan hänga ihop med människ-

ans aktiviteter. Vattenståndshöjningen har varierat kraftigt under dessa 10 000 år. Det har funnits perioder med betydligt större höjning, och perioder utan höjning alls. Efter att havsytan varit nästan oförändrad under 1700- och 1800-talen har en accelererande höjning iakttagits under de senaste hundra åren. Under första delen av 1900-talet var höjningen cirka 1 mm per år, medan den under det senaste decenniet har ökat till drygt 3 mm per år.

CITAT 3: ”Den varmare lufttemperaturen påverkar dock inte haven; de fungerar som jordens stora klimatstabilisator, förklarar Anna Wåhlin.”

När haven fungerar som klimatstabilisator, så sker det genom att havet tar upp energi och temperaturen höjs. En ökning på 0,5 °C vid ytan (översta 75 meter) har uppmätts under de senaste 50 åren. Forskare som studerar havstemperaturens inverkan på koraller hävdar att temperaturhöjningen redan haft en negativ inverkan, och att en fortsatt höjning kan få allvarliga konsekvenser.

CITAT 4: ”Själv är jag mer bekymrad över att klimatet blir kallare än att det skulle bli varmare. För sannolikt befinner vi oss i slutet av en 10 000-årig mellanistid som kommer att följas av en 100 000-årig istid.”

Naturligtvis har alla rätt att välja vad man själv är mest orolig för. Men att vifta bort de allvarliga konsekvenser som varnas för i IPCC:s rapporter och i andra forskningspublikationer på ett så lättvindigt sätt,

är knappast seriöst. Pondera att intervjun med Wåhlin i GU Journalen (och liknande intervjuer världen över) skulle få ett stort genomslag. *Puh, det var visst inte så allvarligt med klimatet, tänker gemene man, inklusive politikerna!* Då har vi sannolikt ingen chans att ens hamna i närheten av en 2-3 °C temperaturhöjning. Trots larmen i media, som Wåhlin uttrycker det, är världen inte ens på väg att förverkliga de utsläppsminskningar, som gör att vi bör hamna på Parisöverenskommelsens 2 °C. Ett ”business as usual-scenario”, med en ökande befolkning som i genomsnitt blir allt rikare, skulle kunna innebära 4-5 °C eller värre.

CITAT 5: ”Varför klimatet varierar på detta periodiska sätt här har vi heller ingen förklaring till; de teorier som förts fram, som att det hänger samman med jordens varierande avstånd till solen, ger åtminstone ingen tillräcklig förklaring.”

Milankovic teori, som beskriver hur jordklotets bana runt solen varierar cykliskt över långa tidsrymder, och därmed beskriver förändringen av inkommande solstrålning, är väl ändå väl etablerad? Det finns fortfarande vissa fenomen som inte är fullt ut förklarade, men situationen är knappast så osäker som Wåhlin låter påskina.

CITAT 6: ”Därför borde resurser läggas på forskning snarare än på att göra ytterligare osäkra klimatmodeller.”

Ett märkligt påstående! Är inte klimatmodellering forskning? IPCC, som baserar sina

rapporter på resultaten från tusentals forskare, hävdar att det är mycket bråttom att minska utsläppen av växthusgaser. Om vi först ska vänta ett antal år på att oceanografer med flera ska få ”mäta färdigt”, skulle vi ju tappa ovärderlig tid? Modeller är i stort sett vårt enda sätt att bedöma utvecklingen in i framtiden med någon precision alls. Utan modellering skulle vi bli tvungna att vänta och se hur det blir, och sedan agera på detta. Att ställa om energi- och transportsystemet handlar om flera decennier, i bästa fall.

Wåhlinns tvärsäkra uttalanden i artikeln, tyder på att hon anser sig ha starka belägg för att IPCC i avgörande frågor är ute i ogjort väder. Då bör rimligen Wåhlin omgående visa upp dessa belägg i vetenskapliga artiklar och naturligtvis kommunicera dessa till IPCC. Det skulle naturligtvis vara positivt för mänskligheten om vi kunde slippa oroa oss för en förhöjd havsytanivå (grattis Bangladesh och Maldiverna) eller för korallrevens tillbakagång! Om Wåhlin däremot inte har så goda publicerbara belägg för sina slutsatser, bör kanske Wåhlin nästa gång vara litet mer varsam med att döma ut de samlade resultaten från klimatforskare jorden runt.

DAN STRÖMBERG,

LEKTOR VID INSTITUTIONEN FÖR BIOLOGI OCH MILJÖVETENSKAPER

REPLIK: Man bör läsa IPCC-rapporterna noga

JAG VILL TACKA INSÄNDAREN som tog sig tid att skriva ned tankar och frågor, och för att GU Journalen bereder plats för denna, i mitt tycke, angelägna debatt om klimatoro/försiktighetsprincip kontra fakta.

Det är viktigt att skilja på forskare, modeller och mätdata. Forskare ökar kunskapen om klimatsystemets fysik genom analyser av mätdata, och modeller är den matematiska/konceptuella beskrivning som resulterar. Inom klimatforskning, i synnerhet för havet, finns en allvarlig brist på observationer. Under vatten är det svårare att mäta än på land. Det är inte förrän de senaste åren det har funnits teknik för globala och långsiktiga mätningar av klimatdata i havet. Om mätdata är otillräckligt spelar det ingen roll hur många forskare som studerar samma data - det finns en risk att alla drar fel slutsatser. Observationer behövs för att bedöma om modellerna är rimliga. Det finns flera internationella organisationer som arbetar med den stora utmaningen att säkerställa mätdata för att öka modellernas precision^{1,4}.

Som exempel kan nämnas havsdjup, en självklar kunskap för att konstruera en modell av havet. Många blir förvånade när man berättar att vi år 2019 endast mätt djupet i 20 procent av världshaven¹. Även en enkel parameter som havets temperatur började mätas systematiskt först 2001² ('Argo-erans' start). Före Argo-eran baserar sig vår kunskap på enstaka expeditioner, vilka var för få för att ge pålitliga värden av globala temperaturvariationer.

Konkreta svar (insändarens numrering):

CITAT 1: Ja, det är faktiskt sant att media, särskilt i samband med naturkatastrofer, målar upp en hotfull bild som inte har

stöd i forskningen. Till exempel tropiska cykloner, som varken blivit vanligare eller starkare trots att jordens medeltemperatur har ökat⁵. Trots detta hänvisar media till människoskapade klimatförändringar när de inträffar. Jag anser att klimatfrågan är viktig, men också att man bör vara noggrann när man citerar forskningsresultat.

CITAT 2: En sammanfattning av tillgängliga data och rekonstruktioner över globalt vattenstånd finns i IPCCs rapport⁶ (tex Fig. 13, sid 1147). Baserat på det fåtal långa vattenståndsserier som finns bedömer IPCC en jämn ökning på 2-3 mm/år sedan 1880. Rekonstruktioner 20 000 år tillbaka i tiden (självlklart mer osäkra) har en genomsnittlig ökning på 6 mm/år, periodvis katastrofal (tex för 15 000 år sedan: över 20 mm/år). För ca 8 000-10 000 år sedan minskade takten till 2-3 mm/år, vilket är i stort sett samma takt som uppmäts nu av satelliter⁷. Framtidens vattenstånd är ett stort och aktivt forskningsfält där en av de viktigaste frågorna är om det finns en risk att vi får dramatiskt snabbare vattenståndshöjning. Osäkerheten är hur snabbt isen i Antarktis och på Grönland smälter.

CITAT 3: Djuphavets temperatur påverkas inte (eller endast mycket långsamt) så länge djupvattenbildning sker i områden där det är kallare än -2 grader. Eftersom källa saknas vet jag inte varifrån siffran 0,5 graders temperaturhöjning av de översta 75 meterna i havet kommer, men det är fel. Globala satellitmätningar visar att ytemperaturen har ökat i takt med lufttemperaturen (cirka 0,5 grader), men detta gäller de översta cm av havet. För en mer utförlig beskrivning av hur havstemperaturen varierat de senaste decennierna - samt osä-

kerheterna av rekonstruktioner före Argo-eran - rekommenderar jag ett besök på Argos hemsida².

CITAT 4: Jag anser att vår uppgift som forskare är att ta reda på fakta, inte att övertyga politiker och gemene man om huruvida dessa fakta är alarmerande eller inte. Vi ska vara öppna med de osäkerheter som finns, även om det medför en risk att politikerna tar hotet på mindre allvar. Man måste lita på att mottagare kan tänka själva och att beslutfattare i dessa frågor har den utbildning som krävs för att de ska kunna bedöma risker ur sakligt framställda fakta och osäkerheter.

CITAT 5: Att Milankovics teori inte ensamt förklarar hur de stora istidsvariationerna uppträder är allmänt känt. Ett exempel på alternativ teori är att havsisens utbredning ger en albedo-effekt som kan förklara svängningarna⁸. Det finns mer information på Wikipedia.

CITAT 6: Det enda sättet att få ner osäkerheten i framtiden är att vi får tillgång till långa tidsserier, i rätt områden, av de viktigaste data. Detta arbete måste påbörjas nu och detta har högre prioritet än att bygga ytterligare modeller på samma undermåliga värden. Modellerna blir aldrig bättre än det data som används som 'sanity check' samt randvillkor. Jag håller med om att det är bra att tillämpa försiktighetsprincipen och minska på utsläppen trots osäkerheter.

Slutkläm: Jag publicerar 3-5 artiklar per år i vetenskapliga tidskrifter om dessa ämnen, och resultaten används bland annat av IPCC. Man bör läsa IPCC-rapporten noggrant, inklusive de osäkerheter som de faktiskt skriver om.

Källor:

- [1] www.seabed2030.gebco.net
- [2] <http://www.argo.ucsd.edu>
- [3] GOOS, Global Ocean Observing System (<http://www.goosoocean.org/>)
- [4] SOOS, Southern Ocean Observing System (www.soos.aq)
- [5] https://www.wmo.int/pages/prog/arep/tmrp/documents/iwtc_statement.pdf (World Meteorological Organizations sammanfattning av 69 olika källor)
- [6] https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/WGIAR5_Chapter13_FINAL.pdf
- [7] <https://climate.nasa.gov/vital-signs/sea-level/>
- [8] https://www.researchgate.net/publication/9050972_Sea-ice_switches_and_abrupt_climate_change

ANNA WÄHLIN

PROFESSOR I OCEANOGRAFI

SLUTREPLIK

WÄHLIN UPPMANAR MIG att läsa IPCC-rapporten AR5 WG1 noggrant. På de två punkter vi är mest oense (citat 2 & 3), är mina argument hämtade från de sammanfattande kapitlen i just denna rapport, där bedömda som "very likely" och "virtually certain". Jag är förvånad över Wählin's bristande förtrogenhet med IPCC:s sammanvägda slutsatser, på sin egen "hemmaplan".

Principen om att forskare presenterar sina resultat, och överlåter resten till politikerna, är sund, men fungerar inte i praktiken. Det insåg IPCC:s "grundare", Bert Bolin, redan på 1980-talet. Forskare måste delta i utformning av beslutsunderlag, inom IPCC:s arbete och i samhällsdebatten.

DAN STRÖMBERG

REPLIK: Forskning pågår

JÖRGEN LUNDÄLV ger, i sitt debattinlägg (GU Journalen 1-2019), uttryck för ett engagemang, med anledning av funktionshindrade människors utsatthet.

Men denna text innehåller dessvärre ett flertal oklarheter och kategoriska påståenden, som vi önskar nyansera. Vi väljer här emellertid att begränsa oss till följande replik:

För att förhindra att Jörgen Lundälvs påstående att forskare inte har lyckats undersöka och skildra människors utsatthet och tankevärld riskerar bli en allmän uppfattning, vill vi klargöra att samhällsvetenskapliga studier av bra kvalitet, som anknyter till dessa båda o-nämnda teman görs/har gjorts, internationellt och i Sverige. Vid institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet, har forskargruppen Norm (Normalitet, Omsorg, Rättigheter, Makt) regelbundna möten, under ledning av professor Anna Dunér, där forskare från några av universitetets institutioner deltar. Denna forskargrupp anordnar återkommande, uppskattade forskningskonferenser, där frågor om funktionshindrade människors utsatthet och tankevärld aktualiseras.

Vid eventuella frågor om den ovan nämnda forskningen, till exempel önskemål om referenser, kontakta gärna undertecknade!

KARIN BARRON

PROFESSOR EMERITA I SOCIOLOGI
OCH PROFESSOR EMERITA I SOCIALT
ARBETE

ELISABETH PUNZI

LEG. PSYKOLOG OCH DOCENT I
PSYKOLOGI

Jörgen Lundälv avböjer att svara på repliken och hänvisar till professor Anna Dunér vad gäller forskargruppen Norm och övriga frågor till ledningen vid institutionen.

Besök av drygt 100 experter

Den första veckan i april var 132 internationella sakkunniga på besök vid GU för att träffa medarbetare på olika nivåer, en del i arbetet med forskningsutvärderingen RED 19. Nu har de april månad på sig att författa rapporter om forskningens förutsättningar vid GU.

– Det har varit intensivt, stimulerande och roligt. Nu hoppas jag att vi kommer att lämna ett viktigt bidrag till universitetets fortsatta utveckling, säger Lena Gustafsson som har koordinerat det sista steget i utvärderingarna.

Text: EVA LUNDGREN Foto: JOHAN WINGBORG

RED 19 ÄR EN annorlunda utvärdering eftersom fokus inte ligger på kvaliteten i sig, även om denna också är med i bedömningarna, berättar Lena Gustafsson, professor i mikrobiologi samt tidigare rektor vid Umeå universitet.

– Projektgruppen, med Staffan Edén i spetsen, har varit väldigt noga med att förklara att det är förutsättningarna för forskning som i första hand ska bedömas. Vi akademiker är ju vana vid att utvärdera forskningskvalitet så för många har det nog känts ovant att inte bara göra det denna gång.

De 132 experterna kommer från olika delar av världen, även om Norden dominerar, och har förberett besöket mycket noga. Bland annat har de läst de självvärderingar som samtliga institutioner, fakulteter samt universitetsledningen sammanställde i slutet av förra året, samt haft förberedande diskussioner bland annat via Skype.

DE FÖRSTA APRILDAGARNA ägnades åt institutionerna, berättar Lena Gustafsson.

– Varje institution fick besök av en panel på cirka tre personer, förutom Sahlgrenska akademins stora institutioner som var uppdelade på mindre enheter. Mitt intryck är att alla blev väldigt väl bemötta och att de som ville ha ytterligare information också fick det materialet levererat som en del i förberedelsearbetet. Själva var jag ordförande för panelen för den sammanslagna institutionen för kemi och molekylärbiologi, där jag själv var verksam i molekylärbiologidelen för 20-25 år sedan. Så för mig var det extra spännande att åter besöka min gamla korridor och få tillfälle att träffa ett par tidigare kollegor som fortfarande arbetar kvar.

De 40 ordförandena för institutionspanelerna bildade sedan åtta grupper som utvärderade fakulteterna. De åtta ordförandena för fakultetsnivån bildade slutligen, tillsammans med Lena Gustafsson som ordförande,

Också alla sakkunniga har med stort engagemang avsatt tid för det omfattande utvärderingsarbetet.

LENA GUSTAFSSON

132 internationella sakkunniga besökte GU första veckan i april för att hjälpa till med forskningsutvärderingen RED 19.

en grupp som utvärderade den centrala ledningsnivån.

- Varje panel utgick i sina samtal från i förväg bestämda teman. Exempelvis diskuterades ledarskapet utifrån hur man rekryterar, hur karriärstrukturerna ser ut, finansiering och kommunikation i olika relevanta riktningar. Ett annat tema var den kompletta akademiska miljön som bland annat diskuterades i relation till samverkan, både inom GU och med externa parter. Den akademiska kulturen var ytterligare ett tema där vi bland annat tog upp publiceringsstrategier, infrastruktur och nätverkande men också andra tvärgående områden som jämställdhet, internationalisering och etik. Också supporten diskuterades, exempelvis stödet när det gäller forskningsansökningar.

DE 132 EXPERTERNA kommer de närmaste veckorna att författa sina slutrapporter som senast den 30 april ska överlämnas till institutioner, fakulteter och ledning. Sedan ska de berörda på de olika nivåerna ges möjlighet att korrigera eventuella missuppfattningar innan den slutliga rapporten överlämnas till universitetet.

- RED 19 är ju en väldigt omfattande utvärdering där projektgruppen, som hållit ihop alla delar, har gjort ett jättearbete. Också alla sakkunniga har med stort engagemang avsatt tid för det omfattande utvärderingsarbetet. Självklart hoppas jag att all denna möda ska vara till

nytta för GU och bidra till en positiv utveckling.

Så varför tar man egentligen på sig ett sådant här krävande uppdrag?

- En akademiker är skyldig att på olika sätt medverka i olika insatser, exempelvis i utvärderingar av olika slag, förklarar Lena Gustafsson. Men dessutom är det förstås jätteintressant att sätta sig in i hur ett annat lärosäte fungerar och säkerligen också få idéer till förmån för den egna verksamheten. Samtidigt träffar man nya kollegor och bygger vidare på sitt nätverk. Men att bli tillfrågad om jag ville medverka i denna utvärdering av mitt gamla lärosäte kändes förstås också som ett oerhört hedrande uppdrag. ■

Fakta

RED 19 innebär en kvalitetsutvärdering av forskningen vid Göteborgs universitet som ska bygga på fakta som redan finns vid lärosätet. En preliminär rapport väntas vara klar för universitetsstyrelsens möte i juni, senare under hösten ska den definitiva rapporten vara klar.

Tanken är att forskningsutvärderingar ska bli en återkommande process vid GU och göras vart sjätte år, med en uppföljning inom tre år.

För mer information: <https://medarbetarportalen.gu.se/projekt-process/aktuella-projekt/red19/>.

Med fokus på papparollen

Han fyller 69 i år men har inga planer på att sluta arbeta. Med flera forskningsanslag på fickan kan psykologiprofessor Philip Hwang ägna sig åt det han vill – forskning och handledning. För några veckor sedan fick hans senaste rön stor uppmärksamhet.

”PAPPOR I PRIVATA företag har svårare att ta ut föräldraledighet - trots Sveriges generösa regler står informella arbetsplatskulturer i vägen”. I början av februari spreds nyheten i morgonpress, kvällstidningar, fackpress och radio. Bakom låg en studie av Philip Hwang och hans kollega Linda Haas, professor i sociologi vid Indiana University i USA. Den visar bland annat att färre pappor tar ut föräldraledighet i den privata sektorn, där 80 procent av arbetsföra svenska män arbetar, jämfört med den offentliga.

- För företagen är den ideala anställde en person som prioriterar arbetet framför barn och familj. Det som är beklämmande är att de anställda ser det på samma sätt, de förväntar sig inte att företagen ska erbjuda något annat. Man spelar spelet från båda håll. Intressant nog verkar facken inte heller tycka att det här en viktig fråga trots att familjer slår knut på sig själva för att få vardagen att gå ihop, säger Philip Hwang.

Kollegorna Hwang och Haas har genomfört flera studier som fokuserar på pappaledighet och jämställt föräldraskap. Den första kom redan 1993.

Har det blivit bättre sedan dess?

- Man kan se en förbättring,

Philip Hwang drar inte ner på forskningen.

men det utgår ofta från det som företagen förmedlar officiellt. Nu är vi ett läge där man måste vara lite mer grävande för att se om det verkligen finns täckning för detta.

Men att forska kring fäder, föräldraledighet och företag är inte helt enkelt.

- **DET ÄR ETT** extremt tvärvetenskapligt ämne och i Sverige finns det ingen riktig nisch för det som i en del andra länder. Jag har fått mycket pengar tidigare från flera olika forskningsfinansiärer, så jag ska verkligen inte klaga, men jag märker att just för stunden är det svårare att få anslag får det som korsar över flera områden.

Men saker förändras. När Philip Hwang började på psy-

kologutbildningen 1971 varnade man studenter för att arbetsmarknaden för psykologer var för dålig - idag är den tvärtom god och psykologutbildningen är en av de utbildningar som har högst söktryck.

Philip Hwangs eget föräldraskap (tillsammans med sin fru har han sju barn, varav fyra egna) har tagit en stor plats, inte bara privat utan även i arbetslivet.

- Min forskning har följt mina barns åldrar. Min äldste son är 37, och jag arbetar fortfarande i The Gothenburg Longitudinal Study of Development (GoLD), där vi följer individer från att de var ett till två år gamla till att de nu är 37 år. Men så tror jag det är för de flesta; föräldraskapet, eller snarare

ens liv, påverkar det man ägnar sig åt. Vår egen rektor har ju till exempel tillbringat delar av sin barndom på Svenska institutet i Rom och hon är ju professor i italienska.

Philip Hwang och hans fru, Ann Frisé, som också är professor i psykologi på GU, har arbetat på Svenska institutet under nästan hela februari - hon med olika forskningsprojekt, han med handledning och ett par bokmanus.

- Det ena handlar om utvecklingspsykologi, som är mitt ursprungämne, det andra om ungdomar och identitet. I det samarbetar jag och min fru.

HAN HAR MÅNGA järn i elden. Förutom att han har forskningsanslag, både på GU där han är anställd som senior forskare och på Högskolan Väst, där han har en professorstjänst (30 procent), är han också anställd på 10 procent för att arbeta i GU:s oredlighetsråd.

- Jag tycker fortfarande att arbetet är väldigt spännande och kan inte tänka mig att bara lägga av från en dag till en annan. Jag kan inte påstå att jag har någon hobby, håller inte på med någon miniatyrjárnväg eller samlar på frimärken. Det viktiga för mig har varit jobbet och familjen, säger Philip Hwang.

LARS NICKLASON

Fakta

Philip Hwang är en av de ledande utvecklingspsykologiska forskarna i Sverige med särskilt fokus på barns, ungdomars och unga vuxnas utveckling och livsvillkor. Han sysslar också med forskning om föräldraskap, särskilt pappans roll i barnets utveckling. Han har publicerat ett 20-tal böcker på såväl svenska som engelska, samt närmare 200 vetenskapliga artiklar.

Foto: ANNA VON BRÖMSEN

SIXTEN HEYMANS PRIS

Forskar om luftens små partiklar

Den luft vi andas består bland annat av aerosoler, partiklar som sprids både från naturen och från mänskliga föroreningar.

Aerosolerna spelar en viktig roll för molnbildning men kan också vara skadliga.

Det är för sin forskning om dessa små partiklar som Ilona Riipinen tilldelas Sixten Heymans pris.

LUFTENS AEROSOLER är intressanta på flera sätt: bland annat sprider och absorberar de solljus och har därför betydelse för klimatförändringarna. De är också viktiga för molnbildning, vilket påverkar luftens självrening, förklarar Ilona Riipinen.

- Det är lätt att tro att det är vattenånga man ser när man tittar upp mot fluffiga, vita moln på himlen. Men det vi

ser är snarare vattendroppar. Aerosolpartiklar behövs för vattnet att fastna på för att lättare kondensera till droppar. När dropparna sedan regnar ner följer partiklarna med och på så sätt rensas luften.

Aerosolerna kan dock även vara skadliga, både för hälsan och för miljön.

- I SVERIGE KANSKE man inte tänker på det, men ur ett globalt perspektiv är föroreningar i luften faktiskt den största av alla miljörelaterade hälsorisker. Flera av de partiklar vi andas in ackumuleras i lungorna under hela livet.

En förutsättning för att förstå vad mänskliga utsläpp har för betydelse för miljön är att först lära sig hur naturliga förlopp går till, förklarar Ilona Riipinen.

- Min forskargrupp arbetar med teoretiska modeller men

Ilona Riipinen

Jobbar som: Professor vid institutionen för miljövetenskap och analytisk kemi, Stockholms universitet. Med sina knappt 35 år var hon 2017 en av de yngsta forskare som utsetts till professor vid SU.

Bakgrund: Doktorerade vid Helsingfors universitet 2008, var postdoktor vid Carnegie Mellon University, USA, 2009–2011, har erhållit ERC Starting Grant samt är Wallenberg Academy Fellow.

Sixten Heymans pris: Delas ut vart tredje år, varannan gång till en författare, varannan gång till en naturvetare. Prissumman i år är 325 000 kronor. Ilona Riipinen håller en öppen föreläsning den 2 maj klockan 17:00 i Torgny Segerstedtsalen, universitetets huvudbyggnad i Vasaparken.

vi samarbetar med forskare ute på mätstationer eller i laboratorier för att få in data. Det handlar om grundforskning, men med praktisk tillämpning, vilket jag tycker är ganska fantastiskt.

SIXTEN HEYMANS pris är ovanligt eftersom det varannan gång går till en författare och varannan gång till en naturvetare.

- Det finns en intressant tanke med den kombinationen, den vetenskapliga processen påminner ju mycket om den konstnärliga. Det vore spännande om fler författare kunde skriva om forskare och forskning, och om forskare kunde lära sig att bli bättre på att kommunicera, med allmänheten men också med varandra. För att göra det krävs en lyhördhet som kanske liknar den konstnärliga metoden.

EVA LUNDGREN

Premiär för hållbara konferenser

Digitala möten är framtiden. Förutom uppenbara miljövinster finns stora pedagogiska och vetenskapliga fördelar.

JMG har utvecklat en plattform för digitala konferenser som man nu vill att universitetet tar över och vidareutvecklar.

HUR KOMMER DET sig att så få vetenskapliga konferenser arrangeras online trots att digitaliseringens möjligheter aldrig varit större? Den frågan ställde sig Mats Ekström, professor och viceprefekt, och hans kollegor för några år sedan.

– Man skulle kunna tro att akademien är en förebild och ligger i framkant på hållbarhetsområdet. Men trots kunskap om negativa miljöeffekter har flygresandet ökat kraftigt inom akademien de senaste

åren samtidigt som hållbar utveckling framhålls i universitetets profil. Det räcker inte längre att säga att det är en målkonflikt och inte göra något. Vill vi motverka denna trend? Och i så fall hur?

Sagt och gjort. Mats Ekström satte ihop en liten grupp och sökte pengar från GU:s klimatfond för att arrangera en internationell pilotkonferens helt digitalt. Projektet beviljades en kvarts miljon kronor och kort tid därefter, i början av 2017, kopplades doktorand Amanda Waldenström in som fick i uppgift att göra research om vad det finns för digitala resurser och undersöka om det gjorts något liknande på andra håll i världen.

– **LITE FÖRVÄNANDE** upptäckte jag att det fanns få bra internationella exempel och ganska dåligt med digitala resurser för att göra det vi vill,

alltså en konferens med ett sammanhållet koncept digitalt, säger hon.

Mats Ekström påpekar att det arrangeras allt fler konferenser och att vi behöver förändra våra invanda rutiner och mönster.

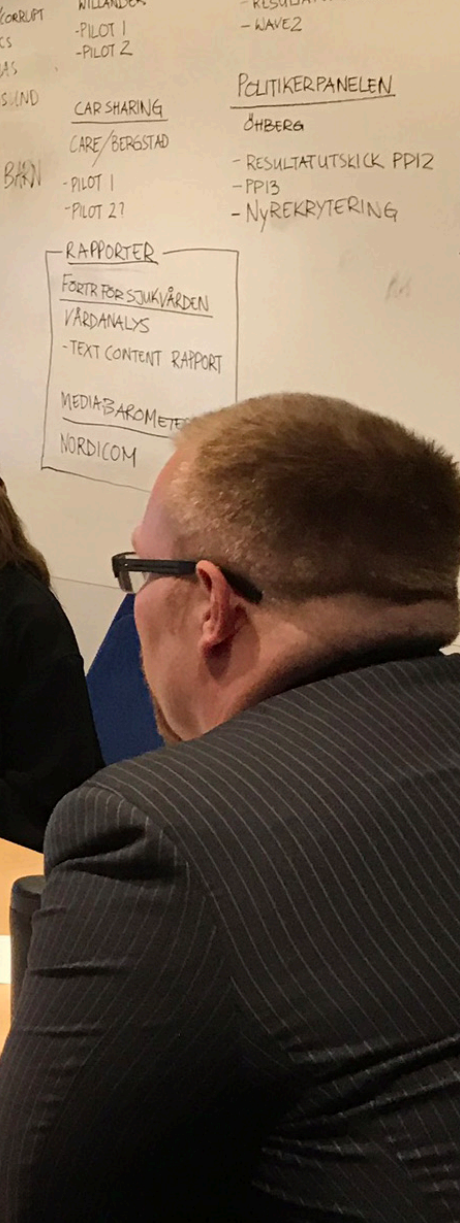

Lite förvånande upptäckte jag att det fanns få bra internationella exempel ...

AMANDA WALDENSTRÖM

– **INOM AKADEMIN** finns incitamentstrukturer och meriteringssystem som premierar ett aktivt konferensresande. Man åker iväg till en plats för att träffas och kort presentera ett paper, som man i bästa fall får två, tre pliktskyldiga frågor på. Problemet är att doktorander insocialiseras i detta och uppmuntras åka på konferenser utan att klimataspekter vägs in. Etablerade forskare känner sig ofta tvungna att delta för att inte hamna på efterkälken.

Men istället för att kopiera en vanlig konferensform lades mycket tid på att utveckla de pedagogiska frågorna, berättar Mats Ekström.

Vi måste ifrågasätta om ett ökat flygresande verkligen krävs för att nå målet om internationalisering.

MATS EKSTRÖM

- aktiviteterna spelades in och lades upp på webbplatsen.
- Ett antal förinspelade key notes var upplagda i förväg.
- Det fanns en möjlighet att göra egna videoreflektioner kring olika teman. Det var bara att prata rakt in i datorn.
- Allas bidrag var publicerade i förväg på webbplatsen och deltagarna kunde när som helst gå in och kommentera de olika rapporterna.

- Istället för att ha korta presentationer av forskningen ville vi ha tematiska och fördjupade diskussioner under en längre tid med forskare som finns i olika världsdelar. Det var väldigt uppskattat av deltagarna och en stor vinst var att de sparade både tid och pengar.

NÅGOT SOM BRUKAR framhållas är: Vad händer då med det sociala? Men Mats Ekström pekar på att det inte finns några hinder att ha sociala aktiviteter på sin egen institution under tiden.

- Nej, man kan ju inte dricka öl i baren samtidigt men här finns ju oanade möjligheter att koppla upp sig i flera sociala medier; de är designade för nätverkande.

Konferensen från förra året var organiserad runt fyra aktiviteter och pågick under två veckor.

1. Tematiska live sessions, där

DET FANNS FÖRSTÅS en del tekniska hinder, men allt kunde lösas på plats, menar Amanda Waldenström.

- Vi försökte förebygga alla möjliga tekniska problem. Systemet testkördes flera gånger innan. Vi satsade mycket på att ge konkret och ordentlig information till deltagarna. Det handlar om att göra det så enkelt som möjligt. Vi hade till och med en forskare som använde sin mobil på en strand i Tasmanien.

Det finns uppenbara begränsningar av hur många man kan vara i en digitalt rum.

- Det är svårt att ha ett fungerande rundabordssamtal med fler än 20-25, men det är ingen skillnad mot en vanlig fysisk konferens, säger Mats Ekström.

Det finns nu planer på ytterligare en konferens under 2019, men inget är bestämt än. JMG, som äger platt-

formen, vill sprida den till fler institutioner på Göteborgs universitet.

- Vi vill helst att GU centralt tar över och utvecklar plattformen så att fler har glädje av den, säger Mats Ekström som betonar att det inte handlar om att stoppa flygresandet utan att erbjuda ett alternativ.

- Detta är en liten pusselbit i det stora hela, men en viktig sådan. Vi måste börja ställa om till ett mer hållbart sätt och förändra våra rutiner. Kanske våga ställa frågan: Varför flyger vi in personer som ska sitta i en betygsnämnd i två timmar? Alla dessa initiativ måste integreras i en ny policy som leder till faktiska förändringar. Inte minst våra internationella studenter förväntar sig att hållbarhet finns på agendan och inte bara är inskrivet i verksamhetsplaner.

- Vi måste ifrågasätta om ett ökat flygresande verkligen krävs för att nå målet om internationalisering, fortsätter Mats Ekström.

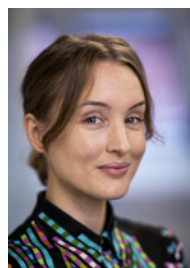
- Man kan förvänta sig att ett universitet ska gå före, menar tillägger Waldenström.

Text: **ALLAN ERIKSSON**

Foto: **CAJSA MALMSTRÖM**

Mats Ekström

Amanda Waldenström

Fakta

Konferensen, som hölls i februari 2018, hade temat: Truth, facts and fake: the shifting epistemologies of news in a digital age. Totalt 25 forskare bjöds in från olika världsdelar för att delta i en online-konferens som pågick i två veckor. Deltagarna kunde nå plattformen via ett webbgränssnitt, utan att behöva ladda ner några plug-in program. Amanda Waldenström och Oscar Westlund, professor i journalistik, ingick även i arbetsgruppen.

Plattformen (som kan laddas ner från institutionens webbplats) byggs på Wordpress som utvecklats av Andreas Wieslander på kommunikationens enheten. I referensgruppen ingick Magnus Fredriksson, Nicklas Håkansson, Annika Bergström, Heikki Jalakas (samtliga på institutionen för journalistik, medier och kommunikation) samt Pontus Fagerström på Medieteknik och Mattias von Feilitzen på institutionen för tillämpad IT.

Hon hjälper när datorn strular

Anette Svedung

Yrke: Supporttekniker på IT-enheten (av totalt 44 supporttekniker är 6 kvinnor).

Anställd: 11 år.

Sysslat med Mac-datorer: 25 år.

Familj: 13-årig son, särbo och tre bonusbarn.

Intressen: Teknik, datorer, musik, sommarstuga, kampsport och spel tillsammans med sonen.

"Ibland kopplar jag av med lite gaming – *Call of Duty* och *Tomb Raider*."

Antal datorer på GU: 10 000, varav 25 procent är Macar. 90 procent är anslutna till GDA, Göteborgs universitets datorarbetsplats.

Antal ärenden per år: Cirka 30 000.

– It är en färskvara, där man hela tiden får utveckla sig, säger Anette Svedung som är en av få kvinnliga it-tekniker.

En vanlig dag kan det bli runt 10–15 ärenden. Men vid terminsstart cirka 30. Anette Svedung är den enda kvinnliga it-teknikern som är specialiserad på Mac.

– Det är en väldigt rolig arbetsplats att vara på. Jag vet aldrig hur min dag kommer att bli, säger hon.

NU FÖR TIDEN löser hon och it-enhetens tekniker de flesta problem genom fjärrstyrning men när det är akut får hon rycka ut.

– Att bli av med sin dator, som ju är det viktigaste arbetsredskapet, är inget man vill och därför försöker vi hjälpa till så snabbt och smärtfritt som möjligt, utan för långa driftstopp, säger Anette Svedung.

Förutom att lösa datorstrul är hon enhetens arbetsmiljöombud och med i olika it-projekt. Ett sådant var att utveckla digitala tentor, där GU var först bland de stora lärosätena med lansering på bred front.

– När det var dags för första tentan våren 2018 välldes studenter in på Viktoriagatan för att skriva på sina egna datorer. Adrenalinet steg. Vi it-tekniker hade bara 30 minuter på oss att fixa allt. Det var stor tidspress, men också väldigt roligt och givande.

Hon har märkt att det börjar komma in fler kvinnor i yrket. Men det tar tid.

– Jag har aldrig känt mig särbehandlad eller trakas-

serad under mina 11 år här. Kanske krävs det lite mer av oss kvinnliga it-tekniker men vi har en god och trevlig sammanhållning, där vi hjälper varandra.

Att det blev just Apple beror på att hon spelade musik i en studio på 1990-talet. Hon vänder blicken mot ett inramat porträtt av Apples grundare, Steve Jobs, som står på ett litet runt bord.

– Jo, intresset fanns där från början. Det är en känsla av att vara med om ett större sammanhang, men för mig har Macen alltid varit mer användarvänlig.

DET VÄRSTA SOM kan inträffa är om någon får sin dator kraschad eller att datorn blir stulen utan att man har gjort en färsk back-up.

– En it-tekniker måste också vara pedagogisk och lite av terapeut. När det är katastrof får vi försöka lugna, förklara och trösta användarna.

Anette Svedung säger att hon drivs av en vilja att skapa en tryggare och säkrare it-miljö.

– Ett ärende får ta den tid det tar, så länge användaren känner sig nöjd. Vi guidar i det digitala rummet, med hur och var man bör spara filer. Det finns inga dumma frågor.

Text: **ALLAN ERIKSSON**

Foto: **JOHAN WINGBORG**

USA-resa gav flera nya avtal

Foton: PRIVAT

En intensiv vecka på USA:s östkust resulterade i ett ämnesövergripande utbytesavtal, hängavtal och massor med nya idéer och kontakter.

EN DELEGATION från Göteborgs universitet reste under sportlovsveckan till ambassaden i Washington och till de två nya partneruniversiteten i North Carolina och South Carolina. Syftet med resan var att främja svensk utbildning och forskning i USA och att öka möjligheterna för Göteborgs universitets studenter och anställda att göra utbyten i Nordamerika. En av resans höjdpunkter var därför när det nya ämnesövergripande avtalet med University of South Carolina undertecknades, framhåller Hans Abenius, chef för International Centre.

I delegationen ingick bland annat dekaner och prodekaner från humanistiska, naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga fakulteterna, Sahlgrenska akademien, Handelshögskolan samt rektor Eva Wiberg.

– **DET VAR KLART** framgångsrikt att vi denna gång valde att ha en bredare representation. Utöver övergripande samarbetsavtal vet jag att det behövs samtal syskon-fakulteter emellan för att få till djupare och ännu vassare samarbeten, säger hon.

Fakultetsrepresentanterna hade enskilda möten med sina motsvarig-

heter vid de amerikanska universiteten. För Agneta Holmäng, dekan vid Sahlgrenska akademien, gav mötena resultat direkt.

– University of North Carolina at Chapel Hill är väldigt intresserat av att knyta internationella kontakter och besöket där resulterade omgående i ett Memorandum of Understanding med deras School of Dentistry, säger hon.

AVTALSFÖRSLAGET kommer nu att skrivas på och därefter tar arbetet vid med att detaljplanera studentutbytena. Utbytesavtal med School of Pharmacy och Medical School vid både Chapel Hill och University of South Carolina är också på gång.

Alla medföljande fakulteter uppger att de har fått konkreta resultat av resan. Samhällsvetenskapliga fakulteten, med Europaprogrammet, är den fakultet som gått i spetsen för samarbetet med Chapel Hill och därigenom öppnat för möjligheterna för ett ämnesövergripande utbytesavtal. På plats i USA fördjupade fakulteten kontakterna med Chapel Hills School of Social Work och ska nu diskutera vidare former för samarbete.

Handelshögskolan håller på att förhandla om student- och lärarutbyte med Chapel Hill Law School och Kenan-Flagler Business School, och Naturvetenskapliga fakulteten, som redan har avtal med de universitet som besöktes, fokuserade på att hitta nya möjligheter för samverkan.

En stor delegation från GU besökte USA i februari.

Bland annat lanserade de under resan idén om ”teacher swapping” för enkla lärarutbyten utan behov av vikarier.

Från Humanistiska fakulteten var prodekan Göran Larsson representant. Han tog med sig nya idéer hem.

– Bland annat fick vi se hur man kan skapa multidisciplinära, kreativa miljöer. Humanistiska fakulteten är i slutfasen av sin ombyggnation och nu har vi fått nya tankar om att skapa kreativa ytor och platser i lokalerna, säger han.

Samtalsäm-nena kretsade kring livslångt lärande och universitetens påverkan på ekonomisk tillväxt i våra länder.

EVA WIBERG

FAKULTETEN KOMMER att se över sitt kursutbud och fundera på om något behöver förändras för att göra utbildningarna mer attraktiva för internationella studenter.

Tre av resans dagar tillbringades i Washington, där universiteten i Uppsala, Lund, Stockholm, Göteborg och Umeå visade upp enad front för den amerikanska publiken. Eva Wiberg upplevde det som mycket lyckat.

– Delegationsresans huvudsyfte var att visa upp svensk högre utbildning och forskning, med stöd av ambassaden i Washington. Samtalsämnen kretsade kring livslångt lärande och universitetens påverkan på ekonomisk tillväxt i våra länder. Vi fick en bra bild av de amerikanska lärosätenas förutsättningar idag, säger hon.

HANNA WEDEL

Sprider NORDISK dramatik till Iran

Mohammad Hamed

Jobbar som:

Biblioteksassistent
på Humanistiska biblioteket.

Bor: I Göteborg.

Intressen: Kvällspromenader, böcker,
diskutera teaterliv och översättning. Har
bland annat översatt, Jon Fosse, Lars
Norén, Arne Lygre, Peter Asmussen
och Henning Mankell.

– En författare skapar en egen värld med sina dikter, romaner och dramer. En översättares uppgift är att omskapa denna värld till ett annat verk med ett annat språk och kanske ett annat alfabet. Det är nästan samma skapelseprocess, verket måste kunna leva också i det nya språket.

Det förklarar Mohammad Hamed, biblioteksassistent, dramatiker, översättare och teatermänniska.

Text: EVA LUNDRÉN Foto: JOHAN WINGBORG

HAN KOMMER FRÅN Teheran och är uppvuxen med skådespeleri och teater. Men efter revolutionen 1979 blev det svårt att leva som konstnär i Iran. Yttrandefriheten kvävdes och många människor tvingades lämna landet. Till slut flydde Mohammad Hamed till Sverige.

– Jag har bott här nu i drygt 30 år. Vid sidan av arbetet på Humanistiska biblioteket har jag, tillsammans med olika fria grupper, fortsatt ägna mig åt teaterområdet. Det var så jag upptäckte skandinavisk dramatik. Förutom Ibsen och Strindberg fanns nämligen knappt några skandinaviska pjäser översatta till persiska. Eftersom jag kände behov av att lämna mitt bidrag till kulturen började jag för 20 år sedan att översätta.

En översättare måste vara bra på det språk hen ska översätta från men framför allt duktig på det språk hen ska översätta till. Men det krävs betydligt mycket mer än så, påpekar Mohammad Hamed.

– **FÖR ATT FÅNGA** den poetiska stämningen i exempelvis Lars Noréns pjäser måste man vara bekant med språkets nyanser. Lyssna exempelvis på denna dialog: ”Nu blir det kväll igen. Fan vad det går fort. Man kan knappt blinka!” Det är ren dikt, men om man inte byggt upp stämningen rasar repliken isär och dör innan skådespelaren ens hunnit öppna munnen. Lars Norén skriver om det innersta i människan och hans dramatik kan inte spelas på ett klassiskt vis utan kräver något helt annat. Exempelvis terminalpjäserna, som handlar om åldrande och död, är oerhört vackra.

Det räcker inte att läsa bara ett enda verk av en författare, man måste läsa flera, och dessutom studera dem gång på gång, menar Mohammad Hamed.

– Det är bara så översättaren kan våga stiga in i

denna annorlunda värld, fånga författarens röst, ton och alla nyanser och detaljer. Översättningar kan aldrig göras mekaniskt, det är istället en skapande process som måste få ta tid att få liv i det nya språket. Självtänkt jag bara ta mig an pjäser som är konstverk i sig och verkligen talar till mig, som jag blir gripen av och som säger något nytt som tidigare inte funnits.

DE FÖRFATTARE SOM intresserar Mohammad Hamed mest är de som på olika sätt förnyar teatern. Därför har han bland annat översatt samtliga dramer av Jon Fosse, som han brukar träffa i Oslo en gång om året, och han har dessutom åkt runt i Europa för att se olika uppsättningar av hans verk, exempelvis i Paris, Berlin, London, Oslo, Stockholm samt här i Göteborg.

– Karaktärerna i Jon Fosses pjäser pratar om vardagliga saker men säger sällan det som borde sägas. Det intressanta i samtalet sker mellan raderna, det osagda är det viktiga. Jag har även översatt fem pjäser av den danske dramatikern Peter Asmussen och sex verk av norrmannen Arne Lygre som skriver obarmhärtigt vackert. Och jag är glad att jag hann träffa Henning Mankell innan han gick bort, han uppskattade verkligen att vara översatt till persiska.

Mohammad Hamed har också översatt andra författare i mindre omfattning. Hans senaste projekt handlar om en samling pjäser av samtida dramatiker.

Att ge ut böcker i Iran är inte alltid så enkelt; den islamiska censuren är kvävande.

– Jag har dock valt att inte översätta sådant som riskerar att censureras, jag vill ju att pjäserna ska läsas och spelas. Och att sprida skandinavisk kultur till mitt gamla hemland är helt enkelt mitt sätt att göra gott, både för Sverige och Iran, och på så sätt få lugn och ro i mitt samvete. ■

Globalt välkomnande

Postdoktor Hülya Arik trivs i Göteborg.

Cirka 90 internationella forskare var på plats när Welcome Services för elfte året i rad arrangerade International evening på Ågrenska villan. Välkomsttal, musik, mat och mingel stod på programmet.

För Hülya Arik, postdoktor i genusvetenskap,

var det ett tillfälle att träffa kollegor från olika delar av universitetet.

HÜLYA ARIK kommer ursprungligen från Turkiet men har tillbringat tio år i Kanada. För fyra år sedan disputerade hon vid York University i Toronto. I Göteborg medverkar hon i projektet Spaces of Resistance.

- Jag forskar om den snabbt växande islamiska konstscenen i Istanbul, med fokus på kvinnliga konstnärer, vilket innebär mycket fältarbete. Konstnärerna ägnar sig bland annat åt kalligrafi, där de skriver av texter ur koranen, samt åt att måla miniatyurer. Det som intresserar mig är hur kulturpolitik och religion går in i varandra på ett komplicerat sätt och hur dessa kvinnor klarar av att navigera, trots ett patriarkalt, konservativt samhälle.

Göteborgs universitet var inte Hülya Ariks första år när det gäller postdoktorstjänst.

- Nej, jag hade några andra universitet högre upp på listan. Men nu när jag är här sedan fyra månader älskar jag verkligen både staden - trots mörker och regn - och universitetet. Jag ingår dessutom i en väldigt spännande forskargrupp på institutionen för kulturvetenskaper.

International evening arrangeras varje vår, liksom Global evening varje höst.

- Varför den ena är internationell och den andra global har jag inte lyckats fundera ut, men det är i varje fall alltid lika roligt, förklarade välkomsttalarer Nils Pasi Nävert.

Varifrån kom då alla gäster? Bäst representerat var förstås Europa.

- Vi har en världskarta i foajén där alla får markera sitt ursprungsland, berättade Birgitta Karlén på Welcome Services. Alla världsdelar finns med men flest knappålar sattes i Tyskland och Italien.

Text: **EVA LUNDGREN**

Foto: **ALLAN ERIKSSON**

Fakta

Den 21 februari arrangerade Welcome Services för elfte gången International evening i Ågrenska villan för gästforskare och GU-personal. Kvällen bjöd på musik av två utbytesstudenter vid Högskolan för scen och musik: Robin Elsmoortel från Belgien och Aleksis Liukko från Finland.

VÄLKOMNA TILL ÅRETS PROFESSORSINSTALLATION!

Fredagen den 10 maj kl. 14.00 installerar rektor Eva Wiberg universitetets nya professorer. Detta sker under högtidliga former på konserthuset vid Götaplatsen med fanfarer, körsång och uppträdande av studenter från Högskolan för scen och musik. Nytt för i år är att varje ny professor presenteras med en kort film. Också pedagogiska pristagare och excellenta lärare uppmärksammas.

Medarbetare vid Göteborgs universitet är välkomna att delta vid högtiden och den efterföljande festbuffén i konserthusets foajé. Antalet platser är begränsat så först till kvarn gäller.

Anmäl dig via webblänken:

www.gu.se/osa-professor under gästkategori "GU personal" senast den 2 maj.

FACKET FÖR ALLA

Välkommen till Fackförbundet ST inom Göteborgs universitet!

Vi är facket som drivs av övertygelsen att vi är starkare tillsammans. Hos oss kan alla anställda bli medlemmar, oavsett arbetsplats, arbetsuppgifter, befattning eller utbildning. Vi förhandlar och bevakar dina rättigheter och villkor. Vi hjälper dig med löneförhandlingar, arbetsmiljöfrågor och annat som rör din anställning.

Vi arrangerar också olika typer av aktiviteter. Många av dessa är öppna även för dig som inte är medlem. Under våren kan du träffa oss i en rad olika sammanhang:

Den 25 april ordnar vi ett rykande aktuellt seminarium om hur det går att motverka sexuella trakasserier på jobbet.

Vi har också regelbundna aktiviteter som Fika med facket, då vi svarar på alla typer av frågor gällande dina anställningsvillkor. Dessutom är vi med på alla introduktionsdagar för nyanställda och arrangerar särskilda träffar för bland andra arbetsmiljöombud och doktorander.

Datum, tider och mer information om våra arrangemang hittar du på st.org/goteborgsuniversitet. Där kan du också hålla dig uppdaterad kring det mesta av det vi gör.

Vill du veta mer om alla fördelar med ett medlemskap i ST? Gå till st.org/medlemskap! Känner du redan nu att du vill bli medlem? Testa oss gratis i tre månader!

SHIP OF FOOLS

Urpremiär 26 april Studion
Av & regi CARINA REICH & BOGDAN SZYBER
Med HANNAH ALEM DAVIDSON, JOHAN KARLBERG,
VICTORIA OLMARKER, JESPER SÖDERBLOM
Berättarröst MARIE DELLESKOG

50% rabatt!
Visa annonsen i biljettkassan så får du som anställd vid GU rabatt. Gäller föreställningarna 2, 4, 9 maj

Biljetter 031 708 71 00
www.stadsteatern.goteborg.se

Göteborgs Stadsteater

Vill du nå makthavare med din forskning? Stärka centrumbildningens samverkan? Diskutera samhällsutvecklingen?

Framtiden finns på jonseredsherrgard@gu.se

JONSEREDS HERRGÅRD

Ny på jobbet

(ej adjungerade professorer, docenter eller seniora professorer)

Linnea Back är ny personaladministratör.

Eric Brandstedt är ny gästforskare i filosofi, knuten till CECAR, Centrum för studier av kollektivt handlande.

Niklas Darin är ny professor i pediatrik neurologi. Tjänsten är förenad med en befattning som överläkare vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset.

Adam Ek är ny doktorand i dateringvistik, knuten till CLASP, Centrum för språk teori och sannolikhetsstudier.

Lina Ekelund Nord är ny utbildningshandläggare/administratör.

Richard Ekre-Suzzi är ny adjunkt i musikalisk gestaltning, inriktning interpretation – liturgisk orgel.

John S. Fletcher är ny professor i analytisk kemi.

Mats Fridlund, teknik- och vetenskapshistoriker vid Max Planck-institutet för vetenskapshistoria i Berlin, är ny biträdande föreståndare för Centrum för digital humaniora.

Bengt Gårdmo är ny adjunkt i musikpedagogik, inriktning mot gitarrspel och bruksinstrument.

Johan Hagberg är ny professor i företags ekonomi, särskilt marknadsföring.

Per Högberg är ny universitetslektor i

musikalisk gestaltning med inriktning interpretation – liturgisk orgel.

Cecilia Ihse är från 1 mars ny kanslichef på IT-fakulteten.

Maarit Jaakkola är ny docent i journalistik vid institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG).

Jeanette Johansson är från 1 april ny fakultetscontroller på IT-fakulteten.

Colin Kling och **Jenny Pelletier** är nya gästforskare i medeltida filosofi vid *Topica Project: Elements of Pragmatics in Aristotle's Topics and its Medieval Tradition*.

Jakob Lundgren är ny doktorand i vetenskapsteori.

Mia Liinason är ny professor i genusvetenskap.

Lina Lindkvist är ny adjunkt i musikalisk gestaltning, orgeldiktik.

Graeme Martin är ny gästprofessor i företagsekonomi.

Anna-Carin Olin är ny professor i arbets- och miljömedicin. Befattningen är förenad med en tjänst som överläkare vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset.

Barbro Olsson är ny adjunkt i musikalisk gestaltning, alexanderteknik.

Louise Pollock är ny adjunkt i musikalisk gestaltning interpretation, trombon/ensemble.

Klas Rönnbäck är ny professor i ekonomisk historia.

Ami Skånberg Dahlstedt är ny adjunkt i dansteori.

Karin Sundfeldt är ny professor i obstetrik och gynekologi. Tjänsten är förenad med en befattning som överläkare vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset.

Alexandra Weilenmann är ny professor i interaktionsdesign.

Ki Wöllner är ny adjunkt i estetiska läroprocesser, inriktning mot rörelse och streetdans.

Joakim Öhlén är ny föreståndare för GPCC, Centrum för personcentrerad vård vid Göteborgs universitet. Han är professor i omvårdnad, legitimerad sjuksköterska och har varit engage-

rad som forskare och forskningsledare vid centrumet sedan starten 2010. Han är också excellent lärare vid GU och har en förenad anställning vid Palliativt centrum, Sahlgrenska Universitetssjukhuset. Han efterträder Inger Ekman.

Utmärkelser

Julia Brandes är en av 15 matematiker som i år får anslag inom Knut och Alice Wallenbergs Stiftelses matematikprogram.

Anslaget innebär att matematikern Julia Brandes kan rekryteras en forskare från utlandet till institutionen.

– Jag känner mig hedrad och tacksam för utmärkelsen. Men framför allt ser jag fram

Vinn **bio**biljetter!

Läs tidningen och var med och tävla. Bland alla som svarar rätt drar vi vinnare som får ett presentkort på två biobiljetter vardera. Lycka till!

1. Hur hög slutlön har en doktorand i juridik?
2. Hur många mil har blåstenen i Stonehenge transporterats?
3. Vad står förkortningen Norm för?
4. En studie av Philip Hwang fick nyligen stor uppmärksamhet. Vad handlade den om?
5. Vad kallas de partiklar som har betydelse vid molnbildning?

Mejla ditt svar till gu-journalen@gu.se senast 5 juni. Ange var du arbetar och din postadress så att vi kan skicka biobiljetterna om du vinner. Vi publicerar vinnarna i nästa nummer.

Förra numrets vinnare av biobiljetter är:

Sofia Berglén, ekonom vid institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande

Lisa Horster, ekonom vid institutionen för medicin

Linda Sundberg, universitetsbibliotekarie vid Humanistiska biblioteket. GU Journalen gratulerar vinnarna!

Förra numrets rätta svar: **1.** Fyra av de 23 åtalade provdeltagarna kommer från Göteborgs universitet.

2. Område Infrastrukturstöd ska flytta till Rosenlundsgatan 4.

3. Boken heter *Teaching as a Design Science*.

4. Konstprojektet heter *A Humument*.

5. Mikael Brisslert cyklar 34 km varje dag till och från arbetet.

emot att kunna anställa en postdoktor i ett projekt som jag tycker är så spännande, säger Julia Brandes.

Gunnar Köhlin, förestandare för Efd, Environment for Development, har utsetts till hedersdoktor vid universitetet i Kapstaden. Efd är ett nätverk som utbildar miljöekonomerna över hela världen.

Inger Olausson, universitetslektor i kulturvård, har valts in som ledamot i Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien. I slutet av mars mottog hon sitt ledamotsbrev vid akademiens högtidssammankomst i Stockholms Stadshus.

Aishe A. Sarshad, forskare vid institutionen för biomedicin, är en av mottagarna av priset L'Oréal-Unesco For Women in Science. Hon får priset för att ha identifierat en ny mekanism för reglering av genuttryck i stamceller, vilket kan bidra till nya behandlingsmetoder vid cancer och andra sjukdomar. Priset delas ut av L'Oréal Sverige, Sveriges unga akademi och Svenska Unescorådet. Den andra mottagaren är Eleni Stavrinidou, Linköpings universitet.

Ulrika Wolff, professor vid institutionen för pedagogik och specialpedagogik, tilldelas årets Ingvar Lundbergpris. Priset instiftades 2014 och tilldelas en person som har gjort

avgörande insatser för att främja läs- och skrivinlärning. Prissumman är på 100 000 kronor och delas ut på Natur & Kulturs läs- och skrivkonferens i Stockholm den 29 april.

Ulrika Wolff forskar om tidiga insatser för barn med läs- och skrivsvårigheter.

Anslag

Ann Hellström, överläkare och professor vid institutionen för neurovetenskap och fysiologi, är ny Wallenberg Clinical Scholar. Hon arbetar med att kartlägga vad som krävs för att organen ska växa normalt hos för tidigt födda barn.

En Wallenberg Clinical Scholar får ett forskningsanslag på 15 miljoner kronor under en femårsperiod, med möjlighet till förlängning i ytterligare fem år. Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse har även utnämnt **Fredrik Bäckhed**, professor i molekylärmedicin, samt **Maria Falkenberg**, professor i biomedicinsk laborietvetenskap, till Wallenberg Scholars. Fredrik Bäckhed forskar om kopplingen mellan tarmens bakteriefloora och utvecklingen av bland annat fetma och diabetes 2. Maria Falkenberg forskar om hur skador på mitokondriens dna uppstår och kan bromsas.

Anna Martner, forskare vid Sahlgrenska

Cancer Center, har tilldelats Cancerfondens Senior Investigator Award. Bidraget finansierar hennes lön på heltid under sex år. Därmed blir hon den femte forskaren från Göteborgs universitet som får denna tjänst. Hennes grupp arbetar med en klinisk studie rörande behandling vid cancer i bukspottkörteln.

Johan Åkerman, professor i tillämpad spintronik, har tilldelats ett ERC Advanced TOPSPIN, som får ett anslag på 2,5 miljoner euro, utvecklar forskargruppen så kallade spinn-Hall-oscillatorer för att göra neuromorfiska beräkningar och ultrasnabb mönsterigenkänning.

Evenemang

Mediemötet 2019 14 maj

Tisdagen den 14 maj hålls Mediemötet 2019 på JMG på temat *Medierna & klimatet. Vilket ansvar ska journalistiken ta?* Dessutom delas årets Nils Hornerpris ut, denna gång till Lotta Härdelin, DN. Mer info på <https://jmg.gu.se/aktuellt/mediemotet19>

Böcker

Scenkonst – en handbok i musik och teater

Gunilla Gärdfeldt, professor emerita i scenisk/musikalisk kommunikation och dramatik, ger i denna bok förslag på övningar och handfasta råd om hur olika scenkonstformer kan utvecklas och fördjupas. Också tankar om ledarskap och om hur man stärker sin personliga kommunikation tas upp, vilket gör boken användbar även för verksamma inom andra områden än de konstnärliga. Bland annat handlar boken om skådespelaren, opera och klassisk sång, kammarmusik, barnteater och om den dramaturgiska helheten.

Förlaget är Ejeby.

Kollegialt lärande

Ulf Blossing är en av två författare till boken som visar hur en skola kan använda krafterna i skolledares, lärares och elevers gemensamma kompetenser och hur verksamheten och undervisningen kan förbättras för

att främja elevernas måluppfyllelse. Boken ger exempel på hur skolor har använt modeller och redskap, men också på hur skolor har byggt en organisation som kan stödja kvalitetsutvecklande processer.

The human genome in health and disease: A story of four letters

är titeln på en ny lärobok om det humana genomet, skriven av Tore Samuelsson, professor vid institutionen för biomedicin. Boken vänder sig till studenter inom genetik, biologi, medicin, molekylärbiologi och bioinformatik och är rikt illustrerad.

I den nyutkomna antologin **Idrott. Hundra år i Göteborg** medverkar bland andra professorerna Göran Patriksson och Claes Annerstedt vid institutionen för kost- och idrottsvetenskap. Den hundraåriga idrottshistorien i Göteborg är en berättelse om idrottens utveckling från hobby till yrke, om utövare, entusiaster, laganda och hälsa. Gudrun Nyberg, läka-

re och professor emerita vid Sahlgrenska akademien, är initiativtagare till och huvudredaktör för hela serien *Hundra år i Göteborg* om tio volymer som är ett projekt med anknytning till Göteborgs 400-årsjubileum 2021.

Nu ger Studentlitteratur ut en ny, kraftigt omarbetad upplaga av den skräddarsydda metodboken *Medie- och kommunikationsvetenskap* som gavs ut för första gången för snart 20 år sedan. Redaktörer är Mats Ekström och Bengt Johansson, professorer vid institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG).

Det är nästan dubbelt så vanligt med män än kvinnor på svenska valaffischer. Först de senaste 20 åren har en förändring skett, visar en undersökning som JMG-forskarna Nicklas Håkansson, Bengt Johansson och Orla Vigsö gjort. De beskriver sina resultat i *Röst-rättens århundrade* som Riksbankens Jubileumsfond ger ut i samband med hundraårsjubileet.

GUJournalen

CHEFREDAKTÖR & ANSVARIG UTGIVARE
Allan Eriksson
031-786 10 21
allan.eriksson@gu.se

REDAKTÖR & STF ANSVARIG UTGIVARE
Eva Lundgren
031-786 10 81
eva.lundgren@gu.se

FOTOGRAF
Johan Wingborg
070-595 38 01
johan.wingborg@gu.se

LAYOUT
Anders Euren
031-786 43 81
anders.euren@gu.se

Adress: GU Journalen, Göteborgs universitet Box 100, 405 30 Göteborg **E-post:** gu-journalen@gu.se **Internet:** gu-journalen.gu.se
Upplaga: 5 000 ex **ISSN:** 1402-9626 **Material:** För obeställt material ansvaras ej. För ej signerat material ansvarar redaktionen. Citera gärna, men ange källan.
Adressändring: Gör skriftlig anmälan till redaktionen. **Tryckeri:** Billes Tryckeri AB.

ÖGONBLICKET

NÄSTA
NUMMER
UTE I
MITTEN
AV JUNI!

Den 10 mars gästades Artisten av Zohra, Afghanistans första orkester för kvinnor, som också har landets första kvinnliga dirigent, 22-åriga Negin Khpalwak. Konserten innehöll en blandning av klassisk västerländsk musik, verk av samtida tonsättare, afghansk musik samt ABBA.

– Hur kan man förbjuda musik, som talibanerna gjorde under sin regim? frågade inledningstalaren Ahmad Naser Sarmast, som 2010

grundade ANIM, The Afghanistan National Institute of Music, som Zohra är en del av. Musik är ett universellt språk med förmåga att förändra liv. När skolan startade hade vi bara en kvinnlig elev, nu utgör de en tredjedel av våra studerande. Vi lär ut alla ämnen men just musik är viktigt för att stärka ungdomarna, skapa harmoni och få dem att glömma allt ont som hänt i vårt land.

Zohra framträdde tillsammans

med Drömorkstern som består av barn och ungdomar från 16 nationaliteter, många från just Afghanistan. Dessutom medverkade studenter från Högskolan för scen och musik.

ANIM var en av förra årets Polarpristagare.

Foto: Johan Wingborg